

ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ

ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

περιοδικό έρευνας και λόγου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ

3

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ:

Προβλήματα αναφερόμενα στην ιστορία της περιοχής Θεσσαλονίκης - Βεροίας κατά τα μέσα του 14ου αιώνα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΙΟΝΙΔΗΣ: Το "Μακεδονικό Ζήτημα", άλλοτε και τώρα. Μερικές επισημάνσεις. * ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ: Οι Κουτσόβλαχοι - 1: Γένεση της βλάχικης και κουτσόβλάχικης γλώσσας - Ετυμολογία του ονόματος. * ΘΩΜΑΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ: Η ετυμολογία του ονόματος της Βεροίας. * ΣΑΒΒΑΣ ΤΣΑΚΑΛΟΣ: Γνωριμία με τη βυζαντινή παράδοση: 2. Μουσική - Αρχιτεκτονική - Αγιογραφία. * ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΕΜΠΕΤΣΟΣ: Η γραφειοκρατία στη δημοκρατία και στη λειτουργία των αθλητικών οργανισμών. * ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ: Δυσλεξία: Ενα μαθησιακό πρόβλημα και η κοινωνική του διάσταση. * ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΖΑΝΗΣ: "Το κουράγιο", διήγημα. * ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ: Γνωριμία με 14 βιβλία και 4 περιοδικά.

ΒΕΡΟΙΑ - ΑΝΟΙΞΗ 1992

ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ

ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

περιοδικό έρευνας και λόγου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ

Οι συνεργάτες:

ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, Ιστορικός, συγγραφέας, ομότιμος καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΧΙΟΝΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, Νομικός, δικηγόρος, συγγραφέας.

ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, Φιλολόγος, συγγραφέας, καθηγητής μέσης εκπαίδευσης.

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΘΩΜΑΣ, Φιλολόγος, συγγραφέας, καθηγητής μέσης εκπαίδευσης.

ΤΣΑΚΑΛΟΣ ΣΑΒΒΑΣ, Θεολόγος, ιερέας.

ΜΠΕΜΠΕΤΣΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, Γυμναστής, καθηγητής μέσης εκπαίδευσης.

ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ, Δάσκαλος, εκπαιδευτικός στοιχειώδους εκπαίδευσης.

ΤΖΑΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, Φιλολόγος, συγγραφέας, καθηγητής μέσης εκπαίδευσης.

3

ΒΕΡΟΙΑ - ΑΝΟΙΞΗ 1992

ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΤΟΣ Β' — ΤΟΜΟΣ 1 — ΤΕΥΧΟΣ 3

"ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ" στο χώρο της κοινωνιολογίας, της φιλολογίας και της λογοτεχνίας — Περιοδικό έρευνας και λόγου. Υπεύθυνος έκδοσης και σύνταξης: ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΙΧ. ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ (φιλόλογος, καθηγητής - συγγραφέας), Εδέσσης 11, 591 00 Βέροια (τηλ. 0331-62497). Copyright πρωτοδημοσιευμένων κειμένων: "Αναζητήσεις". Αρχιτεκτονική κειμένου, στοιχειοθεσία, σελιδοποίηση, εξώφυλλο, βιβλιοδεσία: Αντώνης Μιχ. Κολτσίδης. Το περιοδικό δεν έχει εμπορικό χαρακτήρα· αποτελεί ιδιωτική έκδοση και διακινείται από συνεργάτες και φίλους.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Ο ποτάμιος θεός Όργανος (2ος αιώνας μ.Χ.): Ένα από τα τρία παιδιά του Βέρη, γιου του Μακεδόνας, όπως η Μίεζα και η Βέροια που έδωσαν τα ονόματά τους στις φερώνυμες πόλεις — Αρχαιολογικό Μουσείο Βεροίας.

Απόστολος Βακαλόπουλος

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ — ΒΕΡΟΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 14ου ΑΙΩΝΑ

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ είναι ο πλέον γνωστός, αξιολόγος και καταξιωμένος Έλληνας ιστορικός. Γεννήθηκε στο Βόλο το 1909. Σπούδασε στη φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, είναι διδάκτωρ του ίδιου πανεπιστημίου, και από το 1951 καθηγητής της Ιστορίας της Νεώτερης Ελλάδας στη φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ. Σήμερα είναι ομότιμος καθηγητής, πάντα του ίδιου πανεπιστημίου.

Αντιπροσώπευσε την ελληνική επιστήμη σε διεθνή ιστορικά συνέδρια και ταξίδεψε για μελέτες στην Αυστρία, Ιταλία, Γερμανία, Η.Π.Α., καθώς επίσης και στις βαλκανικές χώρες. Εκτός των άλλων, στο διεθνές συνέδριο των ιστορικών επιστημών στη Βιέννη το 1965, αντέκρουσε και κατέρριψε τις σφαλερές απόψεις Σλάβων ιστορικών, καθώς και στο Α' διεθνές συνέδριο της νοτιοανατολικής Ευρώπης, στη Σόφια το 1969. Την πλέον αποστομωτική όμως απάντηση οριστικά την έδωσε η μετάφραση της "Ιστορίας της Μακεδονίας" στην αγγλική.

Το ιστορικό έργο του Απ. Βακαλόπουλου καλύπτει τρεις κυρίως τομείς των ερευνών του: 1) Τη Θεσσαλονίκη, την πρωτεύουσα της Μακεδονίας, 2) Τη μεγάλη γεωγραφική περιοχή της "μεγίστου Μακεδονίας" και 3) Τη γενικότερη ιστορία του ελληνικού έθνους, καθώς επίσης και τις σχέσεις του προς τα γειτονικά βαλκανικά έθνη.

Το έργο του Απ. Βακαλόπουλου είναι απέραντο σε έκταση και βαθύτατο σε αξία, η δε προσφορά του στην εθνική μας υπόσταση είναι τεράστια και ανυπολόγιστη. Πάνω από 200 είναι οι μελέτες και οι πραγματείες του (σε αυτοτελή βιβλία και συλλογικές εκδόσεις) με βασικά πλέον έργα για την ελληνική και την παγκόσμια βιβλιογραφία την "Ιστορία του Νέου Ελληνισμού", την "Ιστορία της Μακεδονίας", "Τα ελληνικά στρατεύματα του 1821" κ.ά.

Για τη συμβολή του στη διαλεύκανση της ιστορίας του ελληνικού έθνους, ιδίως κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας, η Ακαδημία Αθηνών, το 1970, τον τίμησε με το "Αριστεύον Ιστορικών και Κοινωνικών Επιστημών", το οποίο απενεμήθη για πρώτη φορά στην Ελλάδα.

1. Η ΠΕΡΙΟΧΗ, στα προβλήματα της οποίας πρόκειται ν'αναφερθούμε, είναι εκείνη που βρίσκεται δυτικά της Θεσσαλονίκης ως τη Βέροια. Στην περιοχή αυτή είχαν εγκατασταθεί και σλαβικά φύλα κατά τις μεγάλες τους επιδρομές: τον 10ο αι. υπήρχαν, όπως αναφέρει ο Καμινιάτης, "αμφίμεικτοί τινες κώμαι", δηλαδή χωριά με ανά-

μεικτο πληθυσμό από Έλληνες, από Σλάβους, τους λεγόμενους Δραγουβίτες ή Δρουγουβίτες, και από τους Σαγούδατες. Για τους δεύτερους όμως ο Jireček είχε τη γνώμη ότι ήταν ένα φύλο που δεν είχε σλαβική προέλευση. "Το όνομα των Σαγουδάτων (προερχόμενο από όνομα τόπου;), γράφει, δεν έχει τίποτε το σλαβικό". Την ίδια

γνώμη έχει και ο Max Vasmer, ο οποίος παραβάλλει το όνομα με το Σαγουδάρι της Μ.Ασίας (Άννας Κομνηνής, Αλεξιάς, XV,2) και τείνει να θεωρήσει το όνομα τουρκοταταρικό. Άν είναι έτσι, μπορούμε — κάνοντας ένα άλμα προς τα εμπρός — να τους συνδέσουμε με τους γνωστούς έπειτα, από το 1020 και εξής, Βαρδαριώτες Τούρκους, των οποίων η προέλευση δεν έχει ακόμη αρκετά διελευκανθεί (αν δηλαδή είναι περσικός ή ουγγρικός πληθυσμός με πρόσθετα, μεταγενέστερα, άλλα τουρκικά στοιχεία, όπως φαίνεται να υποστηρίζει ο G. Moravcsik.

Τα σλαβικά ή ίσως και τουρκοταταρικά φύλα που εγκαταστάθηκαν ανάμεσα στη Βέροια και στη Θεσσαλονίκη, στα μεγάλα αυτά κέντρα της Μακεδονίας, ήταν επόμενο να δεχτούν όχι μόνο τις ισχυρές οικονομικές, αλλά και τις πολιτιστικές επιδράσεις τους, ιδίως της Θεσσαλονίκης. Ο Καμινιάτης γράφει ότι δυτικά της Θεσσαλονίκης εκτείνεται μεγάλη πεδιάδα, κατά το πλείστον "άξυλος", δηλαδή χωρίς δέντρα, πιθανόν ως τον Αξιό, αλλά δασώδης με παρθένα δάση προς τη Βέροια, το Βέρμιο και τα Πιέρια, αν αναπλάσουμε την εικόνα που παρουσίαζε η περιοχή σχεδόν ως την άφιξη των προσφύγων στα 1922-1924. Τότε μόνο κόπηκαν τα δέντρα και έγιναν χωράφια και κτήματα, όπως ομολογούν άλλωστε οι γεροντότεροι κάτοικοι. Πολύ χαρακτηριστικά για τον εκπολιτιστικό ρόλο που έπαιξε τότε και δεν έπαψε έκτοτε να παίζει η Θεσσαλονίκη είναι όσα γράφει ο Καμινιάτης: ότι οι κώμες οι "αμφίμεικτες" γειτονεύουν η μια με την άλλη και η γειτονία αυτή συμβάλλει πολύ, ώστε να έρχονται μεταξύ τους σε εμπορική επικοινωνία ("δια των εμπορικών μεθόδων συναναμίγνυσθαι") και προπάντων σε περιόδους ειρηνικές. Η επαφή αυτή είχε γίνει τότε συνειδητή και στους δυο πληθυσμούς, τους Βυζαντινούς και τους Δρουγουβίτες και Σαγουδάτες και συμπλήρωναν ο ένας τις ανάγκες του άλλου σε κοινή ζωή "θαυμασίαν τινά και βαθείαν ειρήνην εν εαυτοίς

συντηρούμενοι".

Από τα εύφορα λοιπόν χωράφια της δυτικής αυτής περιοχής οι χωρικοί, Έλληνες και ξένοι, έφερναν τα προϊόντα τους στις αγορές της πόλης, κίνηση που συνεχίζεται αμετάβλητα στους επόμενους αιώνες και επί τουρκοκρατίας. Προς αυτήν την περιοχή άλλωστε έξω από τη Θεσσαλονίκη υπήρχαν ως τα τελευταία χρόνια παμπάλαια караβανσεράγια και χάνια, όπου κατέλυαν πολλοί ταξιδιώτες από τα γύρω χωριά, καθώς και ταβέρνες και μεγάλα καφενεία, όπου μπορούσαν να περάσουν ευχάριστα τις ώρες τους και να συναντηθούν με τους συντοπίτες τους. Τα καταλύματα αυτά της τουρκοκρατίας θα ήταν ασφαλώς επίγονοι αντίστοιχων πανδοχείων ή ξενοδοχείων, όπως ονομάζονταν, της βυζαντινής περιόδου. Οι Ch. Texier - R. Popplewell Dullan στο πολύτιμό τους βιβλίο Byzantine Architecture, London 1864, μας δίνουν την εικόνα και την κάτοψη ενός τέτοιου μεγάλου βυζαντινού караβανσεραγιού (και τα σχέδιά τους αναδημοσιεύει ο L. de Beylié, L'habitation byzantine, Grenoble - Paris 1902, 71-73), που πρέπει να βρισκόταν στη δυτική αυτή περιοχή της Θεσσαλονίκης.

Το караβανσεράγι αυτό, που σωζόταν στη Θεσσαλονίκη ως τα 1850 αποδιδόταν στον Σουλτάνο Μουράτ Β', αλλά η εναλλαγή του οικοδομικού υλικού από πέτρες και τα χαρακτηριστικά τούβλα φανέρωναν τη βυζαντινή προέλευσή του, όπως άλλωστε μαρτυρούσαν και τα τόξα της εσωτερικής τετράγωνης στοάς της αυλής του, τα οποία συναντώνται σε βυζαντινά κτίσματα του τέλους του 12ου αι. Η είσοδος και μερικές άλλες ανακαινίσεις ήταν πιθανόν έργα του Μουράτ Β'. Τέτοια караβανσεράγια ή απλά πανδοχεία θα βρίσκονταν όχι μόνο μέσα στη Θεσσαλονίκη, αλλά και έξω απ'αυτήν κοντά στα δυτικά τείχη της επάνω στην Εγνατία οδό, που τη συνέχιζε μέσα στην πόλη η "δημοσία λεωφόρος" των Βυζαντινών ή ο "Φαρδύς δρόμος" της εποχής της τουρκοκρατίας. Κι εδώ

πρέπει να τονιστεί ότι την ακτινοβολία της Θεσσαλονίκης ως πολιτιστικού και εξελληνιστικού κέντρου την επέτεινε συνεχώς η Εγνατία οδός. Μέσα απ' αυτήν περνούσαν με ενδιαμέσο σταθμό τη Θεσσαλονίκη αξιωματικοί, στρατεύματα, έμποροι, δημόσιοι υπάλληλοι, χωρικοί και προπάντων κληρικοί, οι οποίοι μαζί με τη χριστιανική αποστολή ασκούσαν και την πολιτιστική, δηλαδή την ελληνική επίδραση στα χωριά που βρίσκονταν στις παρυφές ή στο εσωτερικό της περιοχής μεταξύ των δυο χριστιανικών πόλεων Βέροιας και Θεσσαλονίκης.

Ασφαλώς μέσα στο περιβάλλον αυτό τον 9ο αι. οι αδελφοί Κωνσταντίνος (Κύριλλος) και Μεθόδιος, γιοί του δρουγγαρίου του στρατηγού της Θεσσαλονίκης Λέοντος, μπόρεσαν να μάθουν τη σλαβική και κατόπιν να διαδώσουν τον χριστιανισμό και τον βυζαντινό πολιτισμό στους Σλάβους της Βαλκανικής.

Το φύλο λοιπόν των Δρουγουβιτών θα βρισκόταν υπό τη συνεχή ακτινοβολία της Θεσσαλονίκης και επομένως η αφομοίωσή τους θα προχωρούσε πολύ νωργά, αν δεν ακολουθούσαν κατά τον 10ο-13ο αι. οι επιδρομές των Βουλγάρων, οι οποίες ασφαλώς θ' ανανέωσαν τους σλαβικούς πυρήνες.

2. Τελευταίοι Σλάβοι επιδρομείς υπήρξαν οι Σέρβοι του Στεφάνου Ντουσαν (1331-1355). Ο Ντουσαν, επωφελούμενος από τις εσωτερικές ανωμαλίες του βυζαντινού κράτους, δηλαδή από τον εμφύλιο πόλεμο μεταξύ Ιωάννη Ε' Παλαιολόγου και Ιωάννη ΣΤ' Καντακουζηνού, που καλούσαν ο ένας εναντίον του άλλου τους εξωτερικούς εχθρούς του κράτους, Σέρβους, Βουλγάρους και Τούρκους, κυριεύει μεγάλα τμήματα πρώτα της Μακεδονίας, έπειτα της Ηπείρου και Θεσσαλίας.

Ο Σέρβος Κράλης ανακηρύσσει τον εαυτό του "βασιλέα και αυτοκράτορα Σερβίας και Ρωμανίας" και για να ενισχύσει τη στρατιωτική του δύναμη δημεύει πολλά εκκλησιαστικά κτήματα σε ορισμένες περιοχές της Μακεδονί-

ας, όπως έκανε και στην Ήπειρο και τα μοιράζει σε στρατιωτικούς. Τα κτήματα αυτά ξαναγυρίζουν στην κατοχή των μονών μόνο μετά την κατά τόπους λήξη της σερβοκρατίας, που τα σύγχρονα βυζαντινά έγγραφα τη χαρακτηρίζουν "παράνομον και τυραννικήν". Έτσι ο Ντουσαν γίνεται ηγεμόνας ενός μεγάλου κράτους, που εκτείνεται προς Ν και περιλαμβάνει τις παραπάνω βόρειες ελληνικές χώρες. Συγκεκριμένα στη Μακεδονία αφήνει απ' έξω τη Θεσσαλονίκη και την περιοχή της και φτάνει ως έξω από τη Χρυσούπολη, τη σημερινή Καβάλα. Το Άγιον Όρος αποτελούσε αυθύπαρκτη μοναχική πολιτεία υπό την επικυριαρχία του. Ανεπαίσθητη επίσης και ουσιαστικά ανύπαρκτη φαίνεται πως ήταν η εξουσία του Σέρβου ηγεμόνα στη Χαλκιδική, την απομονωμένη από τον ορεινό όγκο του Χολομώντα.

Επομένως, επάνω στο παλιό στρώμα των σλάβων του 10ου αι. έχουμε ένα νέο, Σέρβων, στα χρόνια του Ντουσαν. Δεν ξέρουμε όμως αν και τότε, δηλαδή τον 14ο αι., κατοικούσαν μαζί με τους Σέρβους και Έλληνες, δηλαδή αν τα λίγα εκείνα χωριά προς τη Βέροια εξακολουθούσαν να είναι "αμφίμεικτα", όπως έγραφε ο Καμινιάτης, ή οι ανακατεμένοι εκείνοι Σλάβοι με το απλό και εύκολο γλωσσικό τους ιδίωμα είχαν κατορθώσει ν' αφομοιώσουν τους Έλληνες. Ή μήπως οι Έλληνες αφομοίωσαν τους Σλάβους των λίγων αυτών χωριών; Η απάντηση βέβαια δεν είναι εύκολη και κατηγορηματική, γιατί ο Καντακουζηνός που αφηγείται την κατάληψη της Βέροιας από τους Σέρβους (1345 ή 1346) και την ανακατάληψή της από τους Βυζαντινούς (1350), δεν αναφέρει τίποτε σχετικά. Πάντως πρέπει να θεωρήσουμε ως γεγονός ότι ο Ντουσαν κατεβαίνοντας προς την ελληνική Μακεδονία είχε μαζί του όχι μόνο Αλβανούς και Αρβανιτόβλαχους, τους συνηθισμένους μισθοφόρους των διαφόρων ηγεμόνων της εποχής εκείνης, αλλά και νέους Σλάβους, Σέρβους και ίσως και Βουλγάρους (άλλωστε την εποχή εκείνη θα

ήταν δύσκολο να γίνει σαφής εθνική διάκριση μεταξύ τους), όπως θα διαπιστώσουμε αμέσως παρακάτω, και οι οποίοι θα ήλθαν σε επαφή με τα υπολείμματα των παλιών σλαβικών εθνικισμών, που είχαν απομείνει ύστερα από τον γρήγορο εκχριστιανισμό και εξελληνισμό τους κατά τον 8ο και το πρώτο μισό του 9ου αιώνα.

Πραγματικά ο Καντακουζηνός σημειώνει ότι "εν Βεροία ήσαν ουκ ολίγοι Τριβαλλών υπό Κράλη κατωκισμένοι". Ο Cνίjić, αγνώστου που στηριζόμενος, αναφέρει ότι έγινε εγκατάσταση Σέρβων της Ράσκα, δηλαδή Β της Πριστίνας, στις περιοχές Σκοπίων, Βεροίας και πιθανόν και σε άλλα μέρη της Μακεδονίας.

Μετά την κατάληψη της Βέροιας από τους Σέρβους στα 1345 ή 1346, οι κατακτητές για να εξασφαλίσουν την τροφή τους σε κρέας, ανέθεταν σε κτηνοτρόφους της περιοχής να βόσκουν τα ποίμνια των βοδιών τους. Έτσι στους απέραντους βοσκοτόπους της περιοχής, όπως αναφέρει ο Καντακουζηνός, έβρισκαν τροφή αγέλες βοδιών των Σέρβων, που τις έβοσκαν νομάδες των οποίων αρχηγός, δηλαδή ένα είδος αρχιτσέλιγκα, ήταν κάποιος ονομαζόμενος Μαρτζελάτος. Αυτός όμως ήταν "γνώριμος τω βασιλει, εκ των υπ'αυτώ τελούντων νομάδων το αρχαίον ων" ω και μάλλον πεπεισμένος, προς βασιλέα εις Θεσσαλονίκην ήκε", γιατί οι Τούρκοι σύμμαχοί του σε μια από τις επιδρομές τους και λεηλασίες στα παράλια της Μακεδονίας είχαν εισχωρήσει βαθιά στην Βοττιαία, δηλαδή στην περιοχή Αξιού - Λουδία, είχαν αιχμαλωτήσει πολλούς κατοίκους και μεταξύ αυτών και τον γιο του αρχιτσέλιγκα. Έσπευσε λοιπόν στη Θεσσαλονίκη, για να ζητήσει από τον Καντακουζηνό να απελευθερώσει από τα χέρια των Τούρκων πειρατών τον αγαπημένο του γιό.

3. Ας σταθούμε όμως για λίγο στο χωρίο αυτό του Καντακουζηνού. Εξετάζοντάς το προσεκτικά διαπιστώνουμε ότι το όνομα του αρχιτσέλιγκα Μαρτζελάτος είναι λατινικής καταγωγής,

ότι ασφαλώς προέρχεται από το όνομα Marcellus και η κατάληξη -άτος πρέπει να έχει γίνει επώνυμο και να δείχνει αυτόν που ανήκει ή να είναι της φάρας των Μαρτζέλων. Επομένως έχουμε να κάνουμε με ένα λατινόφωνο νομάδα, δηλαδή Βλάχο ή Αρβανιτόβλαχο, γνωστό στον Καντακουζηνό από τους παλιούς υποτελείς του που του πλήρωναν τακτικά τους φόρους και απέκλιναν μάλλον προς αυτόν, προς την εξουσία του.

Με την τελευταία αυτή φράση μου, νομίζω ότι αποδίδω ορθά την πρόταση "ω και μάλλον πεπεισμένος (ενν. ην)", την οποίαν ο μεταφραστής στα λατινικά κακώς αποδίδει με τις λέξεις "Quippe qui quondam unus de eius pastoribus fuisset", δηλαδή επειδή κάποτε ήταν ένας από τους βοσκούς του. Ακόμη διαπιστώνουμε ότι έχουμε να κάνουμε με μια φάρα λατινόφωνων, που εναλλάσσουν τις ορεινές θέσεις της με τα χειμαδιά που βρίσκονταν από την πεδιάδα του Αξιού ως τη Βέροια. Ποια όμως ήταν η ορεινή τους αφετηρία; Αυτό θα προσπαθήσουμε να εξακριβώσουμε αμέσως παρακάτω.

Οικισμούς της φάρας των Μαρτζέλων θεωρεί ο Σωκρ. Λιάκος τα ομώνυμα χωριά της της Παλαιάς Σερβίας, Άνω Αλβανίας, Βόρειας Ηπείρου κ.λ. Έχοντας ίσως υπόψη του ο Σέρβος ανθρωπογεωγράφος Cνίjić τα ονόματα των οικισμών αυτών (π.χ. το Μερτζελάτ στην περιοχή της λεκάνης του Τιμόκ) και το παραπάνω χωρίο του Καντακουζηνού προσδιόρισε τη Β της Πριστίνας Ράσκα ως περιοχή, από την οποία προήλθαν οι Σέρβοι έποικοι της Βέροιας. Η γνώμη του όμως ότι πρόκειται για Σέρβους είναι εσφαλμένη. Οι Μερτζελάτοι είναι λατινόφωνοι νομάδες, μάλλον Αρβανιτόβλαχοι, που ακολουθώντας τον Αξιό από τις πηγές του στην περιοχή του Σκάρδου, μεταξύ των περιοχών Πρισρένης και Σκοπίων, προς τα αλβανικά σύνορα, κατέβαιναν στα χειμαδιά τους στις πεδιάδες της Καμπανίας (Αξιού) κατά προαιώνια παράδοση και με την άνοιξη ανέβαιναν πάλι για ξεκαλοκαιριό στις ορεινές

τούς βοσκές.

4. Μολαταύτα γεγονός είναι ότι εποικίστηκαν Σέρβοι στην περιοχή της Βέροιας, αλλ' αυτοί έμειναν στην αρχή της σερβοκρατίας για λίγο μόνο διάστημα 3-4 ετών, όπως θα δούμε. "Εν Βεροία δε, γράφει ο Καντακουζηνός, και πρότερον μεν ήσαν ουκ ολίγοι Τριβαλλών υπό Κράλη κατωκισμένοι, ον στρατιώται μόνον, αλλά και των δυνατών", αφού προηγουμένως είχε διώξει τους περισσότερους ή σχεδόν όλους τους Βυζαντινούς στρατιώτες, και τους "συγκλητικούς", φοβούμενοι την ανταρσία τους. Επί πλέον ο Ντουσαν όχι μόνο ενίσχυσε τη φρουρά της πόλης με δικούς του και Γερμανούς στρατιώτες, αλλά και την ασφάλισε με αρκετά σημαντικά οχυρωματικά έργα για να την κάνει απόρθητη. Επομένως η άλωσή της παρουσίαζε μεγάλες δυσκολίες για τον βυζαντινό στρατό. Η λέξη "συγκλητικός" δηλώνει βέβαια αυτόν που ανήκει στη σύγκλητο, αλλά εδώ, όπως και στις άλλες βυζαντινές πόλεις, Θεσσαλονίκη κ.λ., η λέξη "σύγκλητος", όπως και "βουλή" και "γερουσία", δεν έχει καμιά σχέση με τη μεγαλόπρεπη σύγκλητο της Κωνσταντινουπόλεως, αλλά δηλώνει το σώμα της τοπικής διοικήσεως, ή καλύτερα, αν θάλομε να συγχρονίσουμε την έννοια, την κοινοτική αρχή. Επομένως οι συγκλητικοί ήταν τα ίδια τα μέλη της κοινοτικής αρχής, του κοινού, ή και γενικότερα οι πρόκριτοι, από τους οποίους εκλέγονταν κατά καιρούς οι κοινοτικοί άρχοντες του τόπου. Καταλήγουμε λοιπόν σε δυο συμπεράσματα: 1) ότι η βυζαντινή, δηλαδή η ελληνική κοινότητα της Βέροιας λειτουργούσε κανονικά την εποχή αυτή, όπως και της Θεσσαλονίκης και 2) οι Σέρβοι κατακτητές, για να απορφανίσουν τον τόπο από τα ηγετικά του στελέχη, για να εκμηδενίσουν κάθε αντίσταση, για να ανατρέψουν την ελληνική διοίκηση και να εκσερβίσουν τον τόπο, έδιωξαν από την πόλη τους "συγκλητικούς", τις κεφαλές δηλαδή του τόπου και έφεραν δικούς

των, τριάντα τον αριθμό. Άραγε τόσοι ήταν και οι Βυζαντινοί που έδιωξαν; Πιθανόν. Πάντως το σημείο αυτό παραμένει σκοτεινό.

Όταν λοιπόν ήρθε στη Θεσσαλονίκη ο Μαρτζελάτος και έπεσε στα πόδια του βασιλιά παρακαλώντας τον να μεσολαβήσει για την απελευθέρωση του γιου του, ο Καντακουζηνός επωφελήθηκε από την ευκαιρία αυτή για να προβάλλει στον αρχιτσέλιγκα ως όρο να τον βοηθήσει να καταλάβει αιφνιδιαστικά τη Βέροια. Έτσι και πράγματι έγινε ύστερ' από καλά οργανωμένο σχέδιο. Στην κατάληψη πήραν ενεργό μέρος μαζί με τον Μαρτζελάτο και οι Βεροιώτες που είχαν εκβληθεί από τον Κράλη "προς ευψυχίαν και τόλμαν ουδενός λειπόμενοι των συνόντων βασιλεί" οι και μάλιστα προθύμως προς πάντα υπηρέτουν, και προς την της πατρίδος εσπούδαζον κατάληψιν".

Ο Καντακουζηνός φέρθηκε πολύ καλά όχι μόνο προς τους Γερμανούς μισθοφόρους του Κράλη, αλλά και προς τους Σέρβους στρατιώτες και άρχοντες, που τους άφησε ελεύθερους και τους διέταξε να φύγουν πεζή στις πατρίδες τους, γιατί οι Βυζαντινοί τους είχαν αρπάξει τα άλογα. Ακόμη άφησε ελεύθερους και τους χωρικούς που κουβαλούσαν τα διάφορα σκεύη του σερβικού στρατού ("το πλήθος άπαν το αχθοφορικόν"). Οι τριάντα Σέρβοι άρχοντες, φοβούμενοι την τιμωρία του Κράλη, στην αρχή δεν θέλησαν ν' απομακρυνθούν, αλλ' ακολούθησαν τον Καντακουζηνό στη Θεσσαλονίκη, απ' όπου τελικά άλλοι με την άδειά του και άλλοι κρυφά έφυγαν στις πατρίδες τους.

Από τα παραπάνω λοιπόν διαπιστώνουμε πως ο Μαρτζελάτος πρόθυμα συνέπραξε με τους Βεροιώτες για την ανακατάληψη της Βέροιας τρέφοντας φιλικά αισθήματα προς τους Βυζαντινούς. Είναι βέβαια αλήθεια ότι η Βέροια έπεσε και πάλι στα χέρια των Σέρβων, του Ραδοσλάβου Χλάπεν (1359), ο οποίος θ' αναζωογόνησε τα παλιά σλαβικά υπολείμματα και θα διευκόλυνε την κάθοδο νέων Σλάβων, Σέρβων

και Βουλγάρων ως την τουρκική κατάκτηση (1385-1386).

Με την τουρκική κατάκτηση η μακεδονική γη, εκτός από εκείνη που κράτησαν οι χριστιανοί σπαχήδες και άλλοτε προνοιάριοι του βυζαντινού κράτους, διανέμεται στους Τούρκους κατακτητές, όπως μαρτυρούν τα τουρκικά κτηματολογικά βιβλία της εποχής. Τα εθνικά σύνορα των βαλκανικών κρατών δεν υπάρχουν πια και οι μετακινήσεις των κατοίκων, ιδίως των γεωργών, γίνονται προς κάθε κατεύθυνση παρά τα απαγορευτικά μέτρα του σουλτάνου. Έτσι, ενώ οι Έλληνες κινούνται προς Α, προς τη Θράκη, Κωνσταντινούπολη, Μ. Ασία και προς Β προς την Αυστρία, Ουγγαρία, Βουλγαρία και Ρουμανία, Βούλγαροι κατεβαίνουν προς Ν και επομένως προς τη Θράκη, προς τη Θεσσαλονίκη και την περιοχή της δίνοντας νέα ζωή στα παλιά κατάλοιπα των σλαβικών εποικισμών του μεσαίωνα. Οι Βούλγαροι κατεβαίνουν, ως κτίστες ή ως κηπουροί και σκορπίζονται στα κτήματα των Τούρκων μπέηδων ως τα 1912. Μια ωραία εικόνα της εποχής αυτής πριν από την είσοδο των ελληνικών στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη μάς δίνει το βιβλίο του Leon Sciaky, *Farewell to Salonica, Portrait of an Era*, London 1946.

Στους καταλόγους των φορολογουμένων των χωριών της περιοχής Αβρέτ Χισάρ και Θεσσαλονίκης κατά τον 15ο αι., που δημοσίευσε η Βουλγαρική Ακαδημία των Επιστημών, μνημονεύονται πολλά χωριά που ίσως βρίσκονταν μεταξύ Θεσσαλονίκης και Βεροίας, αλλά είναι άγνωστα ή δεν ταυτί-

ζονται με τα αντίστοιχα των τελευταίων αιώνων της τουρκοκρατίας ή με τα σημερινά. Έπειτα δεν μνημονεύονται πάντοτε τα ονόματα των κατοίκων, ώστε να διαγνώσουμε απ' αυτά την εθνικότητά τους. Σε μερικά όμως χωριά που ταυτίζονται, εκτός από τους Τούρκους, υπάρχουν Έλληνες και Σλάβοι κάτοικοι, είναι δηλαδή τα χωριά "αμφίμεικτα".

Ελεύθερες βέβαια παραμένουν και οι προαιώνιες μετακινήσεις των νομάδων και επομένως των απογόνων της φάρας του Μαρτζελάτου. Ασφαλώς στην ίδια φάρα αυτή πρέπει ν' ανήκει ο Βεροιώτης Εμμανουήλ Χρήστου Μαρτζέλος, ο οποίος στα 1627 αγανακτισμένος από τις καταπιέσεις των Τούρκων μαζί με άλλους χριστιανούς εισέβηλε στο ιεροδικείο — την ώρα που δίκασε προσφυγές κατοίκων — και διαμαρτυρόταν για την εκδίκαση των υποθέσεων σύμφωνα με το Κοράνι. Το αποτέλεσμα ήταν να συμπλακεί με διαφόρους μουσουλμάνους, να θεωρηθεί "ταραχοποιός και δημεγέρτης" και να καταδικαστεί σε θάνατο.

Ο Μαρτζέλος αυτός, θύμα της αντιστάσεως εναντίον της βίας και της αδικίας, είναι ο Έλληνας πατριώτης αγρότης ή κτηνοτρόφος της Βεροίας από αρβανιτοβλάχικη καταγωγή, ίσως κι απόγονος του αρχιτσέλιγκα Μαρτζελάτου που είχε βοηθήσει τον βασιλιά Καντακουζηνό να καταλάβει με αιφνιδιαστική επίθεση τη Βέροια στα 1350.
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Μελέτη (με 24 παραπομπές) από την "ΠΑΓΚΑΡΠΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΓΗΣ", Θεσ/νύκη 1980 Τμηματικός τόμος Εταιρ. Μακ. Σπουδών για τον Α. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟ.

Βυζαντινό караβανσεράνι (από το βιβλίο του L. de Beylié, *L'habitation byzantine*, 71-73 — Α. Βακαλόπουλου "Παγκαρπία Μακεδονικής Γης", 639)

Γιώργος Χιονίδης

ΤΟ "ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ", ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

ΣΤΙΣ "ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ" (τεύχος - 2, Βέροια - Φθινόπωρο 1991), δημοσιεύτηκε εργασία του Γ. ΧΙΟΝΙΔΗ με θέμα σχετικό με το "Μακεδονικό ζήτημα". Σήμερα, επανερχόμαστε με άλλες διαστάσεις γύρω από τον ίδιο προβληματισμό. Το περιοδικό, όχι μόνο "δέχεται", αλλά - το σπουδαιότερο - επιδιώκει να κάνει αδιάλειπτα έντονη την παρουσία του σε θέματα εθνικής υπόστασης, με τη δι-αχρονικότητα και την ενότητα της ιστορικής ζωής.

Πρέπει, όλοι μας, καθημερινά να βιώνουμε τη βαρύτιμη κληρονομιά μας, και να τονύζουμε έτσι το βέβαιο και σταθερό μας μέλλον. Και μάλιστα εμείς που ζούμε στον υπερήφανο και πάντοτε ελληνικό χώρο της Μακεδονίας, της μί-ας και μοναδικής, που σφράγισε την ελληνική ενότητα μέσα στους αιώνες και εκπολύτισε με την ακτινοβολία της τον ευρύτερο βαλκανικό χώρο.

1. ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ ότι επίσημοι κι άσημοι Γιουγκοσλάβοι, οι οποίοι κατοικούν στην περιοχή των Σκοπίων (ή κατάγονται απ' εκεί, αλλά είναι εγκαταστη-μένοι στην Αυστραλία, στον Καναδά, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, στη λοιπή Ευρώπη κ.α.), υποστηρίζουν, εδώ και 45 χρόνια, κυρίως δε τελευταία, ότι - δήθεν - υπήρξε και υφίσταται ιδιαίτερο "ενιαίο" έθνος-λαός "Μακεδό-νων", που παρουσίασε στο παρελθόν αυθυπαξία, κυρίως στα χρόνια της Οθωμα-νικής Αυτοκρατορίας, ως κατάλοιπο της δήθεν επικράτησης των σλαβικών φύλων πάνω στο "μακεδονικό λαό", ο οποίος - κατά τους ισχυρισμούς τους - δεν ή-ταν ελληνικής καταγωγής, αλλά αυτόχθονης και προελληνικής καταγωγής. Και ότι κάτι τέτοιο άρχισε ή και επισυνέβη μετά τις επιδρομές τους στα βυζα-ντινά χρόνια.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τη θεωρία τού-τη οι κάτοικοι της σημερινής "Μακε-δονίας του Αιγαίου" (της Ελλάδας), όπως και της περιοχής της "Μακεδο-νίας του Βαρδάρη" (των Σκοπίων) και τμήματος της σημερινής Βουλγαρίας (της λεγομένης "Μακεδονίας του Πι-ρίν") αποτελούσαν ένα ξεχωριστό έ-θνος, των "Μακεδόνων" ή, κατ' άλλη, σκηνοθετική, έμπνευση, των "Σλαβομα-κεδόνων".

Αυτή η θεωρία του - δήθεν - "μα-κεδονικού λαού - έθνους" πρωτοκατα-σκευάστηκε, κατ' αρχή, στη Σόφια και απέβλεπε στην ικανοποίηση της Μεγά-λης Ιδέας των Βουλγάρων, με την ευ-καιρία της, τότε, επικείμενης διανο-μής των ευρωπαϊκών κατακτήσεων των Τούρκων, εξαιτίας της διαφαινόμενης κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρα-

τορίας, κατά το 19ο αιώνα και ύστερα, δηλαδή το "Μακεδονικό ζήτημα" εντασ-σόταν, τότε, στα πλαίσια του γνωστού "Ανατολικού ζητήματος".

Έτσι οι Βούλγαροι επεδίωκαν να αποκτήσουν και έξοδο στο Αιγαίο, ακό-μα δε και τη Θεσσαλονίκη (όπως απο-δείχτηκε και με όσα γεγονότα επισυ-νέβησαν στους επακολουθήσαντες Βαλ. πολέμους). Για να στηρίξουν τούτη την απόπειρά τους αναφέρονταν στις κατακτήσεις του βασιλιά τους Σαμου-ήλ, αν και δεν κατέλαβε (ούτε, άλ-λωστε, και οποιοσδήποτε άλλος Σλάβος ηγέτης γενικότερα) τη μεγαλούπολη του Αγίου Δημητρίου. Επικαλούμενοι λοιπόν και την αναπόδεικτη άποψη του Φαλλμεράγιερ κι άλλων παραδοξο-λόγων και αργυρώνητων ή μισέλλινων συγγραφέων, βοηθούμενοι δε και από

τις σκοπιμότητες και τις συμπάθειες της ευρωπαϊκής διπλωματίας, προσπάθησαν να κυριαρχήσουν στην περιοχή της ελληνικής Μακεδονίας, γεγονός που προκάλεσε τη σθεναρή αντίσταση του ελληνικού έθνους με τον πολύχρονο και νικηφόρο Μακεδονικό Αγώνα.

Τότε, διακρίθηκαν και πολλοί διγλωσσοί, οι οποίοι πολέμησαν ηρωικά για να μείνει ελληνική η Μακεδονία κι έδωσαν έτσι ένα διδακτικό μάθημα στους επιδρομείς, αποδεικνύοντας ότι για την αναζήτηση της εθνικής ταυτότητας ενός λαού, δεν υπάρχει πιο ασφαλές κριτήριο από την εθνική συνείδηση που επισφραγίζεται και καθαγιάζεται με την προσφορά και τη θυσία των ένοπλων αγωνιστών...

Τέλος, μετά τα επακολουθήσαντα πολεμικά κ.ά. γεγονότα και το παγιωθέν εδαφικό "στάτους κβο", παρατηρήθηκε κάποια ύφεση ή υποτονικότητα στην προσπάθεια υλοποίησης των βουλγαρικών βλέψεων και των επεκτατικών σχεδίων τους, με επαναβίωση και επαναδραστηριοποίηση κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής και του εμφυλίου πολέμου.

2. Στα τέλη, όμως, του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, μετατοπίζεται βαθμιαία το κέντρο της προπαγάνδας για τη σλαβοποίηση της ελληνικής Μακεδονίας από τη Σόφια στα Σκόπια, στα πλαίσια της προσπάθειας του Γιουγκοσλαβικού Κομμουνιστικού Κόμματος και συγκεκριμένα του Τίτο να δημιουργήσει ένα — κατ'επίφαση — εθνικό υπόβαθρο σ'ένα τμήμα της τεχνητά δημιουργηθείσας Ομοσπονδίας των γιουγκοσλαβικών λαών.

Έτσι, εμφανίστηκε η νέα Σκοπιανή εκδοχή για ένα ξέχωρο ενιαίο "μακεδονικό έθνος", με έντονη την εθνικιστική τάση των νεοφώτιστων Γιουγκοσλάβων, όχι μονάχα να υποκαταστήσουν τους Βουλγάρους, ως προς τη διεκδίκηση του χώρου της ελλην. Μακεδονίας, αλλά και να συμπεριλάβουν στο "υπό κατασκευή" νέο κράτος τους και μέρος της Βουλγαρίας, ισχυριζόμενοι ότι — δήθεν — υπάρχουν "μακεδονικές

μειονότητες" σ'αυτές τις χώρες (δηλαδή στην Ελλάδα και στη Βουλγαρία) οι οποίες μάλιστα βρίσκονται σε διωγμό, όπως ισχυρίζονται, και τώρα τελείως ανερυθρίαστα..

3. Κι όμως δεν υπάρχει ούτε κόκκος αλήθειας στους ισχυρισμούς των ψευτομακεδόνων των Σκοπίων, όπως συνέβαινε και με τις απαιτήσεις των Βουλγάρων.

Και να γιατί:

Α. Γνωρίζουμε ότι οι Μακεδόνες (δηλαδή οι ψηλόςωμοι, οι "μακεδνοί" άνδρες, σύμφωνα με τον Όμηρο), ως ιδιαίτερο ελληνικό (σύμφωνα με τη ρητή διαβεβαίωση του Ηροδότου) φύλο εμφανίστηκαν στην ιστορία κατά τον 8ο αιώνα π.Χ. και στη συνέχεια εγκαταστάθηκαν στη σημερινή Μακεδονία. Οι Νοτιοσλάβοι, πρωτοεμφανίστηκαν στις σημερινές χώρες τους (της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας) μετά τη γέννηση του Χριστού και για την ακρίβεια 14 αιώνες ύστερα, σε σχέση με τους Ελληνο-Μακεδόνες.

Δεν υπάρχουν λοιπόν (ούτε, άλλωστε, ήταν δυνατό να υφίστανται) ιστορικά και φιλολογικά ούτε φυλετικά, πολιτιστικά κ.ά. στοιχεία για την απόδειξη των ανιστόρητων, δήθεν σχέσεων μεταξύ των αρχαίων (Ελλήνων) Μακεδόνων και των Σλάβων (Βουλγάρων - Γιουγκοσλάβων) και, συνεπώς, οι σχετικοί ισχυρισμοί τους αποτελούν φληναφήματα.

Β. Η Μακεδονία αποτέλεσε ιδιαίτερο κράτος μονάχα στα αρχαία χρόνια. Τα όριά της δεν ήταν πάντοτε ίδια. Και ναι μεν περιλαμβάνονταν στα (διευρυθέντα ύστερα) σύνορά της και οι σημερινές γιουγκοσλαβικές περιοχές του Μοναστηρίου, του Περλεπέ, του Μοριχόβου κ.ά., αλλά ποτέ δεν ανήκαν στην επικράτειά της (δηλαδή της αρχαίας, ελληνικής, Μακεδονίας) τα Σκόπια και η περιοχή τους ούτε και στην αποκληθείσα (από τον ομότιμο καθηγητή Απόστολο Ε. Βακαλόπουλο) "μείζονα Μακεδονία".

Μετά την κατάλυση του κράτους των αρχαίων Μακεδόνων και την έναρ-

ξη της Ρωμαιοκρατίας, αλλά και ύστερα με τη μετεξέλιξη και το μετασχηματισμό κι εξελληνισμό της τελευταίας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, η Μακεδονία έπαψε να αποτελεί τον εδαφικό χώρο ενός ιδιαίτερου κράτους, λαού-έθνους και κατέληξε να υπάρχει πλέον ως γεωγραφική υποδιαίρεσή της μονάχα. Τότε (5ος-6ος μ.Χ. αιώνας) πρωτοεμφανίστηκαν στο σημερινό χώρο της Βουλγαρίας και Γιουγκοσλαβίας οι πρώτοι (Νότιοι) Σλάβοι, οι οποίοι άρχισαν κατόπιν (έναν αιώνα αργότερα) τις επιδρομές και τη βαθμιαία εγκατάστασή τους και σε ελληνικά εδάφη ως σκλάβοι — εργάτες γης, πολεμιστές κ.τ.λ., όπου αφομοιώθηκαν από τον ντόπιο (ελληνικό) πληθυσμό, δεδομένης και της πολιτισμικής ανωτερότητας των Ελλήνων, οι οποίοι άλλωστε διατήρησαν τον πλήρη έλεγχο στην άσκηση της εξουσίας.

Γ'. Η λεγομένη δήθεν "μακεδονική γλώσσα" δεν υπήρξε ποτέ κατά τους μακεδονικούς, τους ρωμαϊκούς, τους βυζαντινούς χρόνους ή ακόμα και κατά την τουρκόκρατία, αλλά συνελήφθηκε (και μετά βιασμό κάθε έννοιας, επιστημονικής αρχής και δεοντολογίας) στο δοκιμαστικό σωλήνα της εθνικιστικής και σοβινιστικής σκοπιμότητας..

Εξάλλου, η γλώσσα γενικώς δε θεωρείται ασφαλές κριτήριο για να βεβαιωθεί η, τέτοια ή αλλιώς, εθνική υπόσταση ενός κράτους ή λαού-έθνους. Άλλωστε, ο γυμνασιάρχης Κωνσταντίνος Τσιούλκας είχε δώσει (1907) πρώτος πειστική απάντηση στο ερώτημα "για τη διγλωσσία Μακεδόνων", ενώ ο πανεπιστημιακός καθηγητής Νικόλαος Ανδριώτης απέδειξε (1957-1966) ότι δε δικαιούται και δε νομιμοποιείται το "ομόσπονδο κράτος των Σκοπίων" να επικαλείται την τεχνητή "μακεδονική γλώσσα" του, για να υποστηρίξει τις αθεμελίωτες και αντιεπιστημονικές δοξασίες του.

Επιπλέον η ανεύρεση τόσων μακεδονικών μνημείων στην ελληνική Μακεδονία (σε συνδυασμό με την παντελή έλλειψη επιγραφικού υλικού ή φιλο-

λογικών κειμένων στη λεγόμενη "μακεδονική γλώσσα", πριν την όψιμη εφεύρεσή της) και ιδιαίτερα η ύπαρξη των βασιλικών τάφων της Βεργίνας και των ενεπίγραφων επιτύμβιων στηλών, χάρισαν δεκάδες ονόματα Ελλήνων Μακεδόνων και Μακεδονιστών.

Να σημειωθεί ακόμα, ότι ούτε όλοι οι κάτοικοι του κράτους των Σκοπίων είναι μονόγλωσσοι ούτε έχουν την ίδια φυλετική καταγωγή, την ίδια θρησκεία, παρουσιάζουν δε μεταξύ τους και έντονη πολιτιστική, οικονομική, κοινωνική κ.ά. ανομοιομορφίες και πολλοί δε μιλούν καν τη "μακεδονική", αλλά άλλη γλώσσα, όπως σερβοκροατικά, αλβανικά, τούρκικα, τσιγγάνικα, βλάχικα, ελληνικά κ.ά.

Τέλος, η ύπαρξη γλωσσικών καταλοίπων, λέξεων ή τοπωνυμίων (των οποίων η ετυμολογία μάς οδηγεί στη λεγόμενη αρχική, "κοινή" σλαβική γλώσσα) δεν είναι δυνατόν από μόνη της να θεμελιώσει θεωρίες για σλαβικές εδαφικές κατακτήσεις και πολύ περισσότερο διεκδικήσεις και για ύπαρξη σχετικών μειονοτήτων.

Δ'. Τα δεδομένα της επιστήμης της Ανθρωπολογίας καταρρίπτουν, επίσης, και μετατρέπουν σε συντρίμια τους ψευδείς ισχυρισμούς των Σκοπιανών. Υπάρχει εκτενής σχετική βιβλιογραφία εδώ και δεκαετίες, όπως και αυτή της ρωσικής-σλαβικής ανθρωπολογικής επιστήμης (που στηρίζεται μάλιστα στη μαρξιστική μέθοδο ανάλυσης) και την οποία χρησιμοποίησε ευρύτατα ο Άρης Ν. Πουλιανός, που σπούδασε μάλιστα και στη Μόσχα. (Μερικά συμπεράσματά του από "Την προέλευση των Ελλήνων", Αθήνα 1988, 4η έκδοση: "Ο πληθυσμός της Μακεδονίας αποτελείται από διάφορα στοιχεία: ελληνικά, θρακικά και ιλλυρικά", όχι δε και σλαβικά. "Ο ερχομός των Σλάβων στη Νότια Βαλκανική δεν επέφερε καμιά σημαντική αλλαγή στους ανθρωπολογικούς τύπους της Μακεδονίας". "Οι σλαβόφωνοι (της Μακεδονίας) δεν ξεχωρίζουν καθόλου ανθρωπολογικώς από τους ελληνόφωνους της Μακεδονίας").

Ε'. Στους γεωγραφικούς χάρτες που

διασώθηκαν (αρκετοί από τους οποίους συμπεριλήφθηκαν και στην περσινή έκδοση της "Ελληνικής Εταιρείας Χαρτογραφίας", με τίτλο "Η Ελλάδα του Πτολεμαίου, 1477-1730"), η ονομασία της εδαφικής περιοχής "Μακεδονία" περιορίζεται και τοποθετείται, μονάχα, στα όρια της ελληνικής Μακεδονίας, ενώ οι περιοχές των Σκοπίων και της Βουλγαρίας αποτυπώνονται βορειότερα και εκτός των ορίων της, δηλαδή της απεικονιζόμενης (ελληνικής) Μακεδονίας.

ΣΤ'. Κλείνοντας την επιχειρηματολογία για την αναίρεση και την απογύμνωση της προπαγάνδας των Σκοπίων παρουσιάζεται εδώ, ίσως για πρώτη φορά, ένα δεδομένο των ιστορικών πηγών με πολύ αξιόλογη διάσταση:

Είναι γνωστό ότι οι Σέρβοι (οι και "Τριβαλλοί" των βυζαντινών χρονογράφων-συγγραφέων) έπαιξαν σημαντικό ρόλο και πέραν της χώρας τους (της σημερινής Γιουγκοσλαβίας), δηλαδή και στην ευρύτερη περιοχή της υπόλοιπης βαλκανικής κατά το 14ο αι. μονάχα, και συγκεκριμένα μετά το 1331, όταν κράλης (βασιλιάς) τους ήταν ο Στέφανος Ντουσάν-Δουσάν.

Κατέλαβαν, τότε, μεταξύ άλλων και τμήμα της περιοχής της (σημερινής ελληνικής) Μακεδονίας, ακόμα δε και σημαντικές πόλεις της, όπως τις Σέρρες, τη Βέροια, την Έδεσσα κ.ά. Πρωτεύουσα μάλιστα του (διευρυμένου και πολυεθνικού) κράτους του Δουσάν χρημάτισαν τα Σκόπια.

Προστρέχοντας λοιπόν σε σχετικά δημοσιεύματα και χρησιμοποιώντας ακόμη και τη συλλογή των ελληνικών εγγράφων του Σ. Δουσάν στην επίσημη έκδοση της Ακαδημίας του Βελιγραδίου (1936), διαπιστώνουμε ότι ο μόνος αρχηγός των, τότε, Σέρβων — άρα και των σημερινών Σκοπιανών — ο οποίος δικαιούνταν να θεμελιώσει τη σημερινή όψιμη "Μεγάλη Ιδέα" τους, υπογράφε ως "Στέφανος εν Χριστώ, τω Θεώ

πιστός, Κράλης (βασιλεύς) και αυτοκράτωρ Σερβίας και Ρωμανίας" (από το 1345 έως και το 1355) ή συγχρόνως και ως κράλης "Σέρβων και Γραικών και Βουλγάρων και Αρβανιτών" (το 1348).

Κανείς συνεπώς (κράλης, βασιλιάς ή αυτοκράτορας) αρχηγός των Σέρβων του 14ου αιώνα (του πιο ένδοξου αιώνα τους) δεν αναφέρει για "Μακεδόνες" ή για "Σλαβομακεδόνες", αλλά μνημονεύει τη Ρωμανία, τους Γραικούς (όπως δε και οι Βυζαντινοί) και τους Ρωμαίους (Ρωμιούς), δηλαδή την Ελλάδα και τους Έλληνες, τους οποίους μάλιστα διαχωρίζει και διαφοροποιεί ρητά από τους Σέρβους — άρα και από τους Σκοπιανούς — ως άλλη εθνότητα, γι' αυτό τους αναφέρει ξεχωριστά, γιατί ήταν — πράγματι — λαός άλλης χώρας, ιδιαίτερης εθνικής, φυλετικής ιστορίας.

4. Δε νομίζω ότι χρειάζονται και άλλες βολές για να καταρρεύσει ο χάρτινος πύργος των ψευδολόγων των Σκοπιανών, αφού αποδείχτηκε περίτρανα ότι το λεγόμενο "Μακεδονικό ζήτημα" είναι σαθρό και αστήρικτο κατασκεύασμα άμετρου εθνικού φανατισμού και επικίνδυνου σοβινισμού μερικών, οι οποίοι προσπαθούν να νοσφισθούν τα αλώβητα, αναμφισβήτητα, απaráλλακτα και απaráγραπτα δικαιώματα του ελληνισμού πολλών αιώνων,

Κι όλα αυτά γίνονται στα πλαίσια της απεγνωσμένης προσπάθειάς τους να αποκτήσουν κι αυτοί ένδοξη και παγκόσμια παραδεκτή και αρχαιοπρεπή εθνική (ιστορική και φυλετική) ταυτότητα, για να λύσουν έτσι το υπαρκτικό τους πρόβλημα ως έθνους, λόγω της λειψής, καθυστερημένης και φτωχικής ιστορικής και πνευματικής-πολιτιστικής πορείας τους στο διεθνές Πάνθεον και στα παγκόσμια Ηλύσια πεδία του συναγωνισμού των λαών, των εθνών και των πολιτισμών.

ΟΙ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΟΙ — 1
Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ

ΣΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ τεύχη των "ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΩΝ" παρουσιάστηκαν εθνολογικές εργασίες του Α. ΚΟΛΤΣΙΔΑ για τους Καραγκούνηδες και τους Σαρακατσάνους (τεύχη 1-2). Στο σημερινό, θα ασχοληθούμε με τους Κουτσόβλαχους, αλλά επειδή γι' αυτούς η έρευνα έχει προχωρήσει πολύ και τα στοιχεία που αναφέρονται στη μελέτη τους είναι πολλά και ενδιαφέροντα, γι' αυτό θα συνεχίζεται και σε, άλλα, τεύχη η αναφορά στη ζωή τους και στα προβλήματα, που προκύπτουν από την επιστημονική ενασχόληση γύρω απ' αυτούς.

Ακόμη, τονίζεται, με την ευκαιρία αυτή, ότι το περιοδικό είναι ευαίσθητο στα εθνολογικά μας θέματα, που σχετίζονται άμεσα και με την εθνική μας υπόσταση και για το λόγο αυτό θα κάνει συχνές αναφορές στη ζωή και τον πολιτισμό τμημάτων του ελληνικού λαού με ιδιαίτερες και χαρακτηριστικές πολιτισμικές και κοινωνικές αντιλήψεις και εκδηλώσεις.

ΑΡΧΙΚΑ ΠΡΕΠΕΙ να τονιστεί, πως όλη η επιστημονική - εθνολογική αλήθεια για τους Κουτσόβλαχους στηρίζεται στην αναζήτηση της δημιουργίας της γλώσσας τους και όχι σε κάποια φυλετική διαφοροποίηση από τον ελληνικό κορμό.

Εξετάζουμε δηλαδή τη γλωσσική διαφοροποίηση, βλέπουμε το πρόβλημα γλωσσολογικά· η γλώσσα είναι αυτή που μας κεντρίζει το ενδιαφέρον και όχι τα άτομα που τη μιλούν: Δεν υπάρχει φυλετικό θέμα, αλλά μόνο καθαρά γλωσσικό.

Α: ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ. Για να "μπούμε" στο "μηχανισμό" της δημιουργίας της γλώσσας των Κουτσόβλαχων, πρέπει να πλησιάσουμε τη συνύπαρξη της ελληνικής και λατινικής γλώσσας, αφού πάνω σ' αυτές στηρίχτηκε και απ' αυτή (τη συνύπαρξη) ξεπήδησε. Πρέπει λοιπόν να βρεθούμε στα πρώτα χρόνια της ρωμαιοκρατίας στην Ελλάδα, να μεταφερθούμε δηλαδή στους χρόνους εκείνους όπου έχει συντελεστεί η διαμόρφωσή της.

Το 179 π.Χ. πέθανε ο Φίλιππος Ε' και στο θρόνο ανέβηκε ο γιος του, ο Περσέας που κληρονόμησε τη βασιλεία της μακεδονικής γης, αλλά και το μίσος εναντίον των Ρωμαίων. Έτσι, άρχισε με μεγάλη δραστηριότητα να ετοιμάζει τον πόλεμο εναντίον τους, που δεν άργησε να ξεσπάσει. Οι Ρωμαίοι κηρύττουν τον πόλεμο το 171 π.Χ., αποβιβάζονται στην ηπειρωτική

μας γη και σιγά-σιγά, με την αριθμητική τους και μόνο υπεροχή, ο Αιμίλιος εξουσιάζει σ' αυτήν και τη Μακεδονία και χωρίζει όλη την κατακτημένη περιοχή σε τέσσερις ανεξάρτητες διοικητικές περιφέρειες, τις τετραρχίες: η πρώτη είχε πρωτεύουσα την Αμφίπολη, η δεύτερη τη Θεσσαλονίκη, η τρίτη την Πέλλα και η τέταρτη την Πελαγονία (Μοναστήρι).

Στην Ήπειρο, επειδή η οροσειρά της Πίνδου αποτελούσε ένα φυσικό οχύρωμα, στις διόδους από τις οποίες θα μπορούσε κάποιος εχθρικός προς τους Ρωμαίους λαός να περάσει ή να τις αποκλείσει και να χρειαστεί η Ρώμη να δημιουργήσει και άλλη εστία πολέμου, ο Αιμίλιος φρόντισε και άφησε φρουρές στρατιωτών για κάθε ενδεχόμενο. Ενώ αυτά γίνονταν στην οροσειρά της Πίνδου, όλες σχεδόν οι τετραρχίες στη Μακεδονία είχαν να αντιμετωπίσουν στα σύνορά τους διά-

φορες εχθρικές εθνότητες, που δημιουργούσαν προβλήματα στο ντόπιο πληθυσμό με τις ληστρικές τους διαθέσεις.

Έτσι, οι πρόκριτοι της Μακεδονίας ενημέρωσαν τον ύπατο Παύλο Αιμίλιο για το βαρβαρικό κίνδυνο των συνόρων κι ο Ρωμαίος στρατηγός τοποθέτησε και σ'αυτά φρουρές. Αργότερα όμως, ο ύπατος Καϊκίλιος Μέτελλος νίκησε τον Ανδρίσκο και έτσι το 148 π.Χ. οριστικά η Μακεδονία, μαζί με την Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Ν. Ιλλυρία, αποτέλεσαν μια ρωμαϊκή επαρχία, με το γενικό όνομα Μακεδονία.

Σ'αυτήν, τώρα, καταργούνται οι τετραρχίες, αλλά οι οροφυλακές εξακολουθούν να υφίστανται, υπερασπίζοντας τα σύνορα από εχθρικές επιθέσεις και για το ρωμαϊκό συμφέρον. Αρχικά, οι στρατιώτες των οροφυλακών ήταν Ρωμαίοι, αργότερα, όμως — μετά την κυριαρχία του Αυγούστου — επανδρώνουν τις φρουρές ελληνικοί πληθυσμοί. Αρχίζει, λοιπόν, μια αισθητή μείωση των ρωμαϊκών δυνάμεων στις επαρχίες της Α. αυτοκρατορίας και κυρίως στην επαρχία της Μακεδονίας, και από την εποχή του Αδριανού στις οροφυλακές της Πίνδου Ρωμαίοι είναι μόνο οι αξιωματικοί, ενώ οι στρατιώτες είναι ντόπιοι στρατολογημένοι Έλληνες, οι οποίοι μπορούσαν να ζήσουν σ'εκείνες τις δύσκολες ορεινές συνθήκες.

Ο λατινικός χαρακτήρας, λοιπόν, και η ρωμαϊκή συνείδηση αρχίζει σιγά-σιγά να πεθαίνει και αυτοί ακόμα οι αξιωματικοί τείνουν να αφομοιωθούν από τους ντόπιους στρατιώτες. Αυτοί οι στρατιώτες "υπηρετούσαν" στις λεγεώνες των Ρωμαίων για 20 ή 25 χρόνια και για το μεγαλύτερο διάστημα βρίσκονταν σε εκστρατείες, ενώ το υπόλοιπο φύλαγαν τις διαβάσεις, ήταν δηλαδή οροφύλακες. Κοινό όμως όργανο συνεννόησης ήταν η λατινική γλώσσα, μια γλώσσα φυσικά άγνωστη και ξένη προς την ελληνική. Οπωσδήποτε, έπρεπε να βρεθεί ένα κοινό γλωσσικό μέτρο κατανοητό σ'όλους, αφού η στρατιωτική εκπαίδευση

και όλα τα παραγγέλματα δίνονταν μέχρι την εποχή του Μαυρίκιου στη λατινική γλώσσα. Αυτή, λοιπόν, ήταν η επίσημη γλώσσα του κράτους. Επομένως, όλοι οι υπήκοοι-στρατιώτες, αλλά και οι οικογένειές τους, που ζούσαν σε αυτές τις διαβάσεις, έπρεπε να προσαρμοστούν γλωσσικά.

Έτσι, στις οροφυλακές της ρωμαϊκής μακεδονικής επαρχίας (οροσειρά της Πίνδου και οι τετραρχίες) άρχισε να αφομοιώνει η ελληνική τη λατινική και κυρίως η λατινική την ελληνική γλώσσα και με τη συνένωση αυτή, των δυο γλωσσικών μορφών, έχουμε τη γέννηση μιας λατινογενούς γλώσσας, της βλαχικής ή κουτσοβλαχικής, όπως λέγεται σήμερα. Γλωσσικά στοιχεία παθαίνουν πλήρη αφομοίωση και σύγχυση που δεν προδίνουν την ταυτότητα της μιας ή της άλλης γλώσσας (ελληνικής ή λατινικής) με μια πρόχειρη εξέταση.

Μόνον ένας ειδικός μπορεί πλέον να μας ενημερώσει για το πια λέξη της βλαχικής γλώσσας προέρχεται από τη μια ή την άλλη γλωσσική μορφή. Η λατινική, σαν πρόσκαιρη και παρότι γλώσσα κατακτητή, αφομοίωσε πολλά ελληνικά στοιχεία. Στο λεξιλόγιο, όμως, των Βλάχων υπερισχύουν οι ελληνικοί γλωσσικοί τύποι. Συγκεκριμένα όπως μας πληροφορεί ο Νικολαΐδης, από τις 6657 λέξεις, που παρουσιάζει στο λεξικό του, οι 2605 είναι λατινικής καταγωγής και πολύ περισσότερες, δηλ. οι 3460, που αποτελούν και το 52% του λεξιλογίου της βλαχικής γλώσσας, είναι ελληνικής καταγωγής.

Η βλαχική, λοιπόν, γλώσσα μπορεί να θεωρηθεί λατινογενής, με βάση πάντοτε την ελληνική, καθώς με βάση διάφορες άλλες γλώσσες δημιουργήθηκαν — με την επέκταση των Ρωμαίων — κι άλλες λατινογενείς γλώσσες, όπως η γαλλική, η ραιτορωμανική, η πορτογαλική, η ρουμανική, που όλες έχουν γλωσσική συγγένεια, αφού φυσικά σε όλες μεσολάβησε αφομοιωτικά η λατινική γλώσσα, χωρίς, όμως, να έχουν απολύτως κανέναν άλλο συγγενικό δεσμό και φυσικά — και το σπουδαιότε

ρο — κανένα απολύτως φυλετικό κοινό γνώρισμα.

Όλες αυτές οι γλώσσες, σήμερα, σαν μακρινοί απόγονοι μιας λατινικής επίδρασης, έχουν κοινές λέξεις, που όμως προσαρμόζονται στους γλωσσικούς τύπους κάθε ντόπιας έκφρασης. Ένας "ξεχασμένος", λοιπόν, συγγενής αφήνει ακόμα καθαρά τα χαρακτηριστικά της γλωσσικής σφραγίδας του.

Β'. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ. Το όνομα Κουτσόβλαχος είναι σύνθετο, από το κουτσός + Βλάχος. Το δεύτερο συνθετικό, Βλάχος, είναι γενικότερο και δηλώνει κάθε λατινόφωνο λαό (Βλάχος < μεσαιωνικό Βλάχος < σλαβικό Vlah < αρχαίο γερμανικό Waīh - Voīk = λατινόφωνος), που δημιουργήθηκε σε όλη τη Βαλκανική, με την επίδραση της λατινικής γλώσσας και είναι γνωστοί με διάφορα ονόματα, όπως: Olahy, Wolachī, Valachī, Vlachi, Vlaci, Morlachī (Βλάχοι, Βολάχοι, Βαλάχοι, Ολάχοι, Μπλάσιοι κ.ά.).

Αρχικά, με το όνομα Βλάχοι ονομάζονταν και οι πρώτοι κάτοικοι της οροσειράς της Πίνδου, οι οποίοι μιλούσαν μόνο τη βλαχική γλώσσα, αργότερα, όμως, όταν άρχισαν να κατεβαίνουν στα πεδινά της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας κ.α., άρχισαν να μιλούν και τα ελληνικά, δηλαδή έγιναν δίγλωσσοι. Έτσι, ο λαός μας τους ονόμασε Κουτσόβλαχους, βάζοντας το πρώτο συνθετικό "κουτσός", που στη νέα ελληνική γλώσσα δηλώνει ότι η σημασία του δεύτερου συνθετικού μειώνεται, είναι δηλαδή ημίβλαχοι, "κουτσοί Βλάχοι", "μισόβλαχοι" θα λέγαμε, μια που κατά το μισό είναι Βλάχοι, αφού μιλούν και την ελληνική γλώσσα, κατά το άλλο μισό. Γι' αυτό με την αφομοίωση που δημιουργήθηκε πλέον με ελληνικές λέξεις, ένα μεγάλο μέρος στο λεξιλόγιο της βλαχικής γλώσσας εξαλείφεται. Έτσι, σήμερα, ο όρος Κουτσόβλαχοι είναι πιο γενικός και γι' αυτό έχει επικρατήσει στην επιστημονική γλώσσα.

Ακόμα, το όνομα Κουτσόβλαχοι, μπορεί να προέρχεται κι από το τουρκικό κιουτσούκ - Βλαχ, που έχει την ίδια ετυμολογική σημασία (κιουτσούκ = μικρός* κιουτσούκ - Βλαχ = ο μικρός Βλάχος, δηλαδή όχι ο σωστός, που μιλάει δηλαδή μόνο τα βλάχικα, αλλά αυτός που μιλάει και άλλη γλώσσα, ο δίγλωσσος).

Οι Κουτσόβλαχοι λοιπόν, κατοικούν μόνο στην Ελλάδα, είναι οι Ελληνόβλαχοι, οι Έλληνες Βλάχοι, οι βλαχόφωνοι Έλληνες, ενώ με το γενικότερο όρο Βλάχοι δεν εννοούμε μόνο τους Έλληνες Βλάχους, αλλά και όλους γενικά που κατοικούν στη βαλκανική και ονομάζονται αντίστοιχα Αρβανιτόβλαχοι, Βουλγαρόβλαχοι, Ρουμανόβλαχοι, Σερβόβλαχοι κ.ά., τους λατινογενείς δηλαδή λαούς που προήλθαν από τη γλωσσική ανάμειξη της ντόπιας γλώσσας τους με τη λατινική (όπως αλβανική + λατινική = αρβανιτοβλαχική - ρουμανοβλαχική κ.ά.). Με αυτή τη λογική λοιπόν, όταν μιλάμε για τους Βλάχους του ελληνικού χώρου, εννοούμε τους Κουτσόβλαχους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (επιλογή): Κ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ "Ετυμολογικόν λεξικόν της Κουτσοβλαχικής γλώσσας", Αθήναι 1909. Μ. ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ "Βλάχοι και Κουτσόβλαχοι", Αθήναι 1909. Α. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΥ "Τι είναι οι Κουτσόβλαχοι", Αθήναι 1939. Ε. ΑΒΕΡΩΦ "Η πολιτική πλευρά του κουτσοβλαχικού προβλήματος", Αθήναι 1948 (β' έκδοση: Τρύκαλα 1987). Τ. ΚΑΤΣΟΥΓΙΑΝΝΗ "Περί Βλάχων των ελληνικών χωρών", Θεσσαλονίκη 1964 (Α' τόμος), 1966 (Β' τόμος - Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών). Σ. ΛΙΑΚΟΥ "Η καταγωγή των Αρμονίων (τουπύκην Βλάχων)", Θεσσαλονίκη 1965. Α. ΚΟΛΤΣΙΔΑ "Οι Κουτσόβλαχοι, Εθνολογική και λαογραφική μελέτη", Πρώτος τόμος, Θεσσαλονίκη 1976. Α. ΚΟΛΤΣΙΔΑ "Γραμματική και λεξικό της Κουτσοβλαχικής γλώσσας", Δεύτερος τόμος, Θεσσαλονίκη 1978.

Η ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

"Ἡρα δ' αὔρασα λύπεν ῥύον Οὐλύμποιο,
Πιερίην δ' ἐπιβάσα καὶ Ἡμαθίην ἐρατεινήν...

Ἡ Ἡρα γοργά χιμάει, τ' ἀκρόκορφα του Ολύμπου παρατώντας,
την Πιερία και την πασύχαρη Ημαθία διαβαίνει...

(ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΔΑ: Ε 225-226.

Μετάφραση: Καζαντζάκη - Κακριδή)

ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ πολλοί και αξιόλογοι ερευνητές ασχολήθηκαν με την ετυμολογία του ονόματος της Βέροιας. Ο ιστορικός της πόλης Γ. Χιονίδης, στον πρώτο τόμο της "Ιστορίας της Βέροιας", (έκδοση 1960), παρουσιάζει με σαφήνεια όλες τις γνωστές ερμηνείες (σελ. 52-65).

1. Κοινό στοιχείο όλων σχεδόν των ερμηνειών είναι η άποψη ότι το όνομα της Βέροιας είναι σύνθετο και σημαίνει τον τόπο που φέρει ροάς ή ροιάς. Όλες σχεδόν οι αξιόλογες απόψεις δέχονται ως ελληνικό το δεύτερο συνθετικό και επομένως την κατάληξη -ροια του ονόματος Βέροια και διαφωνούν μόνο ως προς το πρώτο συνθετικό.

Όσες θέλουν και το πρώτο συνθετικό ελληνικό, από το ρήμα φέρω ή από το θέμα των ονομάτων των μυθικών κτιτόρων της Βέροιας, του Φέρωνα ή του Βέρητα, σκοντάφτουν στην ορθογραφία της λέξης, που από την εποχή του Θουκυδίδη μαρτυρείται με ένα ρ και με οι: Βέροια. Αυτή η μορφή του ονόματος παραδίδεται από τις πιο αξιόπιστες ιστορικές πηγές.

2. Τον παραπάνω σκόπελο προσπάθησαν να παρακάμψουν άλλοι ερευνητές, δεχόμενοι ότι το θέμα του ονόματος της Βέροιας είναι ιλλυρικό ή φρυγικό, επειδή είναι γνωστό ότι οι λαοί αυτοί είχαν εισχωρήσει ή είχαν κατοικήσει σε περιοχές της Μακεδονίας.

Είναι γνωστό ότι η Ημαθία και η Πιερία κατακτήθηκαν από Θράκες, Πελασγούς και Φρύγες περί το 1200 π.Χ.

Αλλά στη Μακεδονία πολύ παλιότερα είχαμε εγκατάσταση Ελλήνων ή, σωστότερα, Πρωτοελλήνων, οι οποίοι όταν μετακινήθηκαν στην αρχή της Μεσοελλαδικής εποχής (1900 π.Χ.) από τη Μακεδονία προς τα νότια, ανήκαν, κατά κύριο λόγο στις ομάδες των Πρωτο - Αρκάδων και των Πρωτο - Αιολέων.

Αυτού του γεγονότος, πιθανόν, ανάμνηση είναι η μαρτυρία που μας διέσωσε ο Στέφανος ο Βυζάντιος: "Βέροια, πόλις Μακεδονίας, ην Φέρωνα κτίσαι φασιν, αυτούς δε το φ εις β μεταποιείν, ως Βάλακρον και Βίλιππον και Κεβαλίνον...". Ο Φέρων λοιπόν, που οι Μακεδόνες πρόφεραν το όνομά του Βέρων, ήταν το όνομα κάποιου Πρωτο - Αιολέα, που θεωρήθηκε κτίτορας της Βέροιας ή ήταν απλώς το αρσενικό της μετοχής του ρήματος φέρω που αρχικά ως επίθετο χαρακτήριζε τον ιδρυτή της και τελικά αντικατέστησε το όνομά του και ουσιαστικοποιήθηκε.

3. Φέρων ακόμη, αρχικά πρέπει να χαρακτηρίστηκε ή να ονομάστηκε κι ο ποταμός που διασχίζει τη Βέροια, ο Τριπόταμος, γιατί κατά διαστήματα "φέρει", κατεβάζει πολύ νερό και παρσύρει ό,τι βρει μπροστά του. Στον

αιώνα μας οι κάτοικοι της Βέροιας έχουν να θυμούνται δυο τουλάχιστο τέτοια ξεσπάσματα του Τριπόταμου. Αλλά και μόνη η μορφή της κοίτης του είναι αρκετή για να πείσει ότι ο Τριπόταμος δικαιολογεί το όνομα Φέρων, Βέρων.

4. Αν όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω είναι πιθανά, τότε κι η καταγωγή του ονόματος της Βέροιας από το όνομα του κτίτορά της φαίνεται εύλογη. Ακόμη είναι γνωστό ότι στην αιολική διάλεκτο το θηλυκό της μετοχής των ρημάτων δε σχηματίζεται με την κατάληξη -ουσα, αλλά -οισα. Δηλαδή οι Αιολείς έλεγαν Φέροισα αντί Φέρουσα. Είναι επίσης γνωστό ότι η ελληνική γλώσσα απέβαλε το σ, όταν βρισκόταν μεταξύ δυο φωνηέντων. Είναι πιθανό λοιπόν και το όνομα Φέροισα, Βέροισα να απέβαλε το σ, σύμφωνα μ' αυτόν τον κανόνα, όταν είχε ξεχαστεί η μετοχική του προέλευση.

Σχετικά με την αποβολή του σ, ο γλωσσολόγος Νικόλαος Ανδριώτης, που το ονομάζει υστερογενές σίγμα, στην "Ιστορική Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής", μεταξύ άλλων γράφει: "Το σ, πριν και ανάμεσα σε φωνήεντα, στην αρχαία ελληνική γλώσσα, δεν είναι ινδοευρωπαϊκό, αλλά υστερογενές, γιατί το ινδοευρωπαϊκό σ έγινε στις θέσεις αυτές δασεία και με τον καιρό χάθηκε". Δεν είναι λοιπόν ανυπερβλητό φωνολογικό εμπόδιο στην ετυμολογία του ονόματος της Βέροιας η αποβολή του υστερογενούς σ.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι μόνο η τροπή του φ σε β μαρτυρείται από την παράδοση (Θεαγένης, Στέφανος Βυζάντιος) ότι έγινε από τους Μακεδόνες. Για το σ δε γίνεται λόγος και δεν ξέρουμε επομένως αν οι Μακεδόνες βρήκαν το όνομα, όταν ήρθαν, Φερόϊσα ή Φερόϊα. Δεν ξέρουμε δηλαδή αν η αποβολή του υστερογενούς σ έγινε πριν από την εμφάνιση των Μακεδόνων στην Ημαθία ή μετά. Το μόνο σίγουρο είναι ότι όταν το άκουσε ο Θουκυδίδης τον 5ο αιώνα έχει αποβάλει πλέον το σ και προφε-

ρόταν Βερόϊα.

5. Αν ρίξουμε πάλι μια ματιά στη μαρτυρία του Βυζάντιου "Βέροια, πόλις Μακεδονίας, ην Φέρωνα κτίσαι φασίν, αυτούς δε το φ εις β μεταποιείν, ως Βάλακρον και Βίλιππον και Κεφαλίνον, άλλοι από Βεροίας της Βέρητος του Μακεδόνα", βλέπουμε ότι ο αρχαίος ιστορικός μάς παρουσιάζει δυο εκδοχές για το όνομα της Βέροιας. Στην πρώτη φαίνεται ότι δίνει περισσότερη βαρύτητα, πράγμα που φαίνεται και από τη σειρά που την αναφέρει κι από τη σειρά που την αναφέρει κι από τη γλωσσική παρατήρηση με τα σχετικά παραδείγματα. Είναι καταφανής η πρόθεσή του να την προβάλλει ως σοβαρή παράδοση στηριγμένη στη λογική και στη μνήμη των Μακεδόνων, που ισχυρίζονται ότι τη Βέροια την ίδρυσε ο Φέρων - Βέρων. Σε αντίθεση δίνει τη δεύτερη εκδοχή που είναι μύθος και σαν τέτοιο τον παρουσιάζει ο ιστορικός, γράφοντας ότι άλλοι λένε ότι η Βέροια πήρε το όνομά της από τη Βέροια, την κόρη του Βέρητα, του γιου του Μακεδόνα.

Η μαρτυρία αυτή θυμίζει το άλλο απόσπασμα του ίδιου συγγραφέα που αναφέρεται στην πόλη Μίεζα: "Μίεζα πόλις Μακεδονίας, η Στρυμόνιον εκλείτο από Μιέζης, θυγατρός Βέρητος του Μακεδόνα, ως Θεαγένης εν Μακεδονικούς Βέρης γαρ τρεις εγέννησε, Μιέζαν, Βέροϊαν, Όλγανον αφ'ων ποταμός επώνυμος και πόλις Βέροια και τόπος Στρυμόνος".

6. Υπήρχε, λοιπόν, στη μνήμη των Μακεδόνων η παράδοση ότι η Βέροια πήρε το όνομά της από τον ιδρυτή της το Φέρωνα, για τον οποίο όμως δε μας διασώθηκαν άλλες πληροφορίες ούτε για την καταγωγή του ούτε για το αξίωμά του. Αλλά με το αρχικό όνομα της Βέροιας, το Φέροισα = Φέρουσα, αναφέρεται από τον Όμηρο στο Σ της Ιλιάδας ως όνομα μιας από τις τριάντα τρεις Νηρηίδες που μνημονεύει στους στίχους 37-52: "Δωτώ τε Πρωτώ τε Φέρουσα τε Δυναμένητε, Δεξαμένη τε και Αμφινόμη και Καλλιιά-

νειρα..", τρεις Νηρηίδες κοντά κοντά με ονόματα παράγωγα από μετοχές: Φέρουσα, Δυναμένη, Δεξαμένη (φέρω, δύναμαι, δέχομαι). Η συνώνυμη της Βέροιας Νηραίδα έγινε η αφορμή να γίνει η υπόθεση ότι η στεριανή Φέροισα, σε αντιδιαστολή με τη θαλασσινή Φέρουσα, πρέπει να ήταν Ναϊάδα, Νύμφη κάποιας πηγής πόσιμου νερού της Ημαθίας. Επειδή οι Νύμφες - Νεράιδες θεωρούνταν συνήθως κόρες των ποταμών (ποτάμιων θεών), τους οποίους τροφοδοτούσαν οι πηγές τους, ο Φέρων - Βέρων ήταν πιθανώς ο σημερινός ποταμός Τριπόταμος, ο Βασιλικός ποταμός των Βυζαντινών.

7. Ποιο ήταν όμως το πραγματικό όνομα της Βέροιας; Μα κι αυτή ήταν θεά και μάλιστα η πολιούχος της πόλης του Φέρωνα Ναϊάδα Νύμφη, δηλαδή Νεραίδα, και είναι γνωστό από τις παραδόσεις πόσο οι Νεραίδες φυλάγονται από τους ανθρώπους.

Με άλλα λόγια, η παράδοση, που αρχικά θα αιτιολογούσε γιατί επιλέχτηκε η συγκεκριμένη περιοχή για να χτιστεί η πόλη, αναφέροντας τα πλεονεκτήματα, που της παρείχε ο ποταμός και τονίζοντας το πιο επικίνδυνο ιδίωμά του, ότι γινόταν - όταν θύμωνε - Φέρων, τελικά αντικατάστησε το όνομα του ανθρώπου ιδρυτή με το όνομα του θεού ποταμού, που τράβηξε τον ιδρυτή κοντά του. Το όνομα του ανθρώπου ξεχάστηκε, έμεινε το όνομα του θεού, που όμως "αναγκάστηκε" να γίνει άνθρωπος. Αυτό το "θαύμα" της ανθρωποποίησης του θεού και της θεοποίησης του ανθρώπου έγινε πολλές φορές από τους αρχαίους Έλληνες: Οι Μακεδόνες, σαν γνήσιοι Έλληνες, δεν

μπορούσαν να υστερήσουν σε θαύματα.

Αρχικά λοιπόν οι Πρωτο - Αιολείς θα έλεγαν η Φέροισα Νύμφη ή Κρήνη (πηγή) και ο Φέρων ποταμός (θεός). Οι Μακεδόνες τα ίδια ονόματα τα έλεγαν με την ιδιωματική προφορά του φ ως β: η Βέροισα, Βέροια Νύμφη (κρήνη, πηγή), Βέρων ποταμός.

8. Με τα σημερινά δεδομένα: Η αρχαία μαρτυρία των Θεαγένη - Στεφάνου Βυζαντίου για την ίδρυση και ονομασία της Βέροιας από το Φέρωνα - Βέρωνα, η πλατιά χρήση από τον Όμηρο κι άλλες αρχαίες πηγές του ρήματος φέρω και κύριων, παράγωγων από το ρήμα, όπως το όνομα της Νηρηίδας Φέρουσας και το όνομα του Φέρητος, του ιδρυτή των Φερών, που είναι το ίδιο με το όνομα του Βέρητος, του πατέρα, σύμφωνα με τον αρχαίο μύθο, της Βέροιας, το όνομα Βέροια δένεται φυσικά κι αβίαστα με το όνομα Φέρων - Βέρων και το πανάρχαιο, ινδοευρωπαϊκό και ομηρικό ρήμα φέρω.

Το όνομα Βέροια είναι απλό, ελληνικό, μακεδονικό, ακόμη μια μαρτυρία της ελληνικής ταυτότητας των Μακεδόνων και εύηχο. Γι' αυτό άντεξε μέσα στους αιώνες, καταγραμμένο από το μεγάλο Θουκυδίδη και καθαγιασμένο από την Καινή Διαθήκη, απολιθωμένο στο γραπτό λόγο ΒΕΡΟΙΑ, και ελαφρά παραλλαγμένο στον προφορικό λόγο ΒΕΡΓΙΑ. Τέλος και σε σχέση του ονόματος με το ρήμα (φέρω), που έχει διάφορες σημασίες και ανάλογα με τα συμφραζόμενα, το όνομα Βέροια σημαίνει: Η Φέρουσα Κρήνη, η Παράγουσα, η Αρδεύουσα, η Καρποφορούσα, η Τροφοδοτούσα, η Ζωοδόχος Πηγή, η Ζωφόρος Πηγή...

Νόμισμα της πόλης Βέροιας (μάλλον της Συρίας, του σημερινού Χαλεπίου, επί Ρωμαίου Αυτοκράτορα Τραϊανού - Γ. Χιονίδη "Ιστορία της Βέροιας", Α', σ. 231)

Σάββας Τσάκαλος

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ 2. ΜΟΥΣΙΚΗ — ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ — ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΟΥΣΙΚΗ. Αλληλένδετη κι αχώριστη από την ιερή Υμνολογία ("ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ" 2, Βέροια - Φθινόπωρο 1991, σελ. 31-34) είναι η λειτουργική επίσης Τέχνη της βυζαντινής Μουσικής, της ιερής υμνωδίας, η οποία στην Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία έλαβε εξ αρχής χαρακτήρα αυστηρά εκκλησιαστικό.

Η κάπως διαδεδομένη άποψη, ότι δήθεν η εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική μας είναι "ανατολίτικη" και συγκεκριμένα αραβοτουρκική, ιστορικά και επιστημονικά είναι αστήρικτη. Η δομή, η τεχνική και η ορολογία της βυζαντινής μουσικής είναι αυθεντικά ελληνικές. Αντίθετα, τόσο η περσική, όσο και η αραβοτουρκική μουσική έχουν επηρεαστεί και δανειστεί πολλά στοιχεία από την ελληνική-βυζαντινή, που ήταν σε υψηλό βαθμό αναπτυγμένη.

Η βυζαντινή μουσική συλλειτουργεί μαζί με τις άλλες λειτουργικές τέχνες στο μέγα μυστήριο της εκκλησίας "εν πνεύματι και αληθεία", με τόνο σοβαρό και μεγαλόπρεπο και χωρίς κραυγές και υπερβολικά λυγίσματα. Για λόγους επίσης σεμνοτυπίας και τάξης, η ορθόδοξη εκκλησία απέκλεισε και τις μεικτές χορωδίες, που οργανικά μειώνουν το σοβαρό και μεγαλόπρεπο χαρακτήρα της.

Ως προς το μέλος η βυζαντινή μουσική έχει καθιερώσει τρία είδη μέλους: 1) Το ειρμολογικό, που είναι σύντομο (μέλος των ειρμών - τροπαρίων των κανόνων, καθώς και των απολυτικίων και προσομοίων τροπαρίων), 2) Το στιχηρικό, που είναι αργό-σύντομο (μέλος των στιχηρών ιδιομέλων), και 3) Το ιερατικό (=παπαδικό), που είναι αργό (μέλος των χερουβικών και των κοινωνικών).

Οι σπουδαιότεροι εκκλησιαστικοί υμνογράφοι και μουσικοί είναι ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, ο Συνέσιος, ο Ιω. ο Χρυσόστομος, ο Ρωμανός ο Μελωδός (που ονομάστηκε ο Πίνδαρος της χρι-

στιανικής ποίησης από τον Κρουμπάχερ), ο Γεώργιος Πισίδης, ο Σέργιος ο Πατριάρχης, ο Σωφρόνιος (Πατριάρχης Ιεροσολύμων), ο Ανδρέας ο Κρήτης ο Ιω. ο Δαμασκηνός, η Κασσιανή κ.ά.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ. Μεγάλη "ανάπτυξη" παρουσιάζει και η αρχιτεκτονική τέχνη. Δημιουργεί έργα θαυμαστής ομορφιάς. Έκφραση της καλής αυτής τέχνης είναι βασικά οι ναοί.

Από την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου οι χριστιανοί κτίζουν ναούς μεγαλοπρεπείς. Το σχήμα του ναού που επικρατεί είναι η Βασιλική. Ο ρυθμός της βασιλικής είναι ορθογώνιος επιμήκης ναός που είναι η εξέλιξη των Μαρτυρίων, κατά το μεγάλο Δανό αρχαιολόγο Duggve.

Η βασιλική έχει μια κεντρική αίθουσα και δυο παράπλευρες, που χωρίζονται-επικοινωνούν με την κεντρική με μια σειρά κιόνων. Είναι η τρίκλιτη βασιλική* υπάρχουν όμως και με πέντε κλίτη βασιλικές. Η στέγη (συνήθως ξύλινη) του μεσαίου κλίτους είναι ψηλότερη, σαμαρωτή. Η είσοδος βρίσκεται στη δυτική στενή πλευρά του οικοδομήματός της, ενώ η ανατολική στενή πλευρά σχηματίζει κόγχη. Η βασιλική αποτελείται από τρία μέρη: 1) Τον πρόναο ή νάρθηκα, 2) Τον κυρίως ναό, και 3) Το ιερό ή Άγιο βήμα. Ρυθμού βασιλικής είναι ο ναός του Αγίου Αντωνίου στη Βέροια και ο πανέμορφος ναός του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη, έτσι για να θυμηθούμε μερικούς στην περιοχή μας.

Εξέλιξη της βασιλικής είναι η Βα-

σιλική με Τρούλλο, με ημικυκλικό θόλο δηλαδή στην οροφή, που στηρίζεται σε τετράγωνη βάση είτε του τοίχου είτε σε ιδιαίτερους κίονες ή πεσσούς στα άκρα του μεσαίου κλίτους. Κλασικός τύπος είναι η Αγία Σοφία, που αποτελεί το σπουδαιότερο μνημείο των ιουστινιάνειων χρόνων, αλλά και της εν γένει χριστιανικής βυζαντινής τέχνης.

Βυζαντινοί ναοί που σώζονται σήμερα είναι: Ο Όσιος Λουκάς Βοιωτίας, το μοναστήρι του Δαφνίου στην Αθήνα, οι Άγιοι Θεόδωροι και η Καπνικαρέα στην Αθήνα, η παναγία των Χαλκίων στη Θεσσαλονίκη, η Νέα Μονή της Χίου κ.ά.

Ο βυζαντινός τύπος ναού εικονίζει τη δόξα, το φως και τη χαρά του Ουρανού. Μέσα στο ναό υποχωρεί η τυραννία της ύλης και ελευθερώνεται ο άνθρωπος από τα πάθη του. Αποκτά την αυτοσυνειδησία της αιώνιας ψυχής, του αθάνατου πνεύματος, που κλείνει μέσα στα στήθη του και ενώνεται με την πρώτη Αιτία της ύπαρξής του, με το Δημιουργό και Πλάστη του, με το Θεό που νιώθει να τον προστατεύει.

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ. Η αγιογραφία χρησιμοποίησε την υπάρχουσα τεχνική της αλεξανδρινής ζωγραφικής κυρίως, αλλά όχι και την τεχνοτροπία της, που ήταν φυσιολατρική (νατουραλιστική). Το φυσικό καλό και ωραίο, το εύμορφον δεν εξυπηρετούσε τις πνευματικές αναζητήσεις της εκκλησίας. Από το φυσικό-αισθητό κόσμο η αγιογραφία καθιέρωσε τα σύμβολα - αισθητά σημεία, στα οποία έδωσε μυστικό βάθος και τα μεταμόρφωσε σε αγιαστικά μέσα και όργανα της υπερφυσικής χάριτος.

Έτσι, με όργανο την καθαρά πνευματική τέχνη της ζωγραφικής η εκκλησία, αφήνοντας την ελληνική θεματογραφία και τεχνοτροπία, δημιούργησε εκκλησιαστική ζωγραφική, την Αγιογραφία. Η θεία μορφή του Θεανθρώπου Χριστού, της Υπεραγίας Θεοτόκου Μαρίας και των Αγίων δεν ήταν δυνατό

και επιτρεπτό να παρασταθούν μόνο με τη φυσική-ανθρώπινη μορφή τους. Έπρεπε να φανερωθεί και η θεότητα του Κυρίου και η Αγιότητα των Αγίων και των Μαρτύρων της Πίστεως.

Στη βυζαντινή αγιογραφία κατά τρόπο θαυμαστό συμπλέκεται ιστορία και δόγμα και ο ναός από επίγειος γίνεται ουράνιος ή μάλλον ουρανόσ και γη ενώνονται. Η λειτουργική τέχνη παρουσιάζει πρώτα το ιερό εικονοστάσιο ή τέμπλο. Όλων τα βλέμματα είναι στραμμένα σ' αυτό, που υψώνεται προς τα επάνω σαν σύμβολο ένωσης του ουρανού και της γης. Προβάλλει πρώτα την Αγία Μορφή του θείου Διδασκάλου και έπειτα τη Σεπτή Μορφή της Υπεραγίας Βρεφοκρατούσας Μητέρας-Θεοτόκου. Στη συνέχεια στον κυρίως ναό δεσπόζει ο Παντοκράτωρ Χριστός, που με το διεισδυτικό βλέμμα του επιβλέπει το παν και κρατεί και δείχνει προς το Σώμα του τη στρατευμένη εκκλησία, το ιερό του ευαγγέλιο.

Η βυζαντινή αγιογραφία είναι τέχνη καθαυτό ιδεαλιστική και εξωκοσμική. Ό,τι σήμερα χαρακτηρίζεται "αφηρημένη τέχνη" είναι ακριβώς το κύριο γνώρισμα της Αγιογραφίας στην πιο γνήσια μορφή του. Η φυσική αναλογία και τα φυσικά χαρακτηριστικά εμφανίζουν μίαν "αλλοίωσιν ευπρεπέστατην", υπερφυσική. Έτσι, η κεφαλή του ιερού προσώπου πλαισιώνεται από το φωτοστέφανο, που είναι η ανταύγεια του θείου ή ακτίστου Φωτός.

Τέλος, ως επίλογο, ας δούμε τι μας γράφει ο Φώτης Κόντογλου: "Η βυζαντινή ζωγραφική δεν έχει σκοπό να εκφράσει μονάχα το φυσικό, αλλά και το υπερφυσικό. Θέλει να μας ανεβάσει από τα αισθητά στα νοητά, από εκείνα που βλέπουμε με τα υλικά μάτια μας σε εκείνα που βλέπει όποιος έχει μάτια πνευματικά, δηλ. από τα εφήμερα στα αιώνια".

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τη βιβλιογραφία του άρθρου βλέπε στις "ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ" - 2, Βέροια, Φθινόπωρο 1991, σελ. 34, στο τέλος του πρώτου μέρους της εργασίας.

Γιώργος Μπεμπέτσος

Η ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΕΜΠΕΤΣΟΣ γεννήθηκε στη Βέροια το 1963. Σπούδασε στο Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και συμπλήρωσε τις σπουδές του στην Οργάνωση και Διοίκηση του Αθλητισμού στις Η.Π.Α. (στο University of Wisconsin - Madison, απ' όπου αποφοίτησε το 1988 με τον τίτλο MASTER OF SCIENCE IN SPORT ADMINISTRATION).

Από το 1990 εργάζεται ως καθηγητής στο Αμερικανικό Κολλέγιο "Ανατόλια" στη Θεσσαλονίκη, ενώ παράλληλα είναι επιστημονικός συνεργάτης στο ΤΕΦΑΑ Θεσσαλονίκης. Άρθρα και εργασίες του δημοσιεύονται σε περιοδικά και έντυπα και σε ειδικότερες επιστημονικές εκδόσεις στο χώρο της φυσικής αγωγής και του αθλητισμού.

Η εργασία που δημοσιεύουμε σήμερα στις "ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ", πέρα από την αναφορά της και σε αθλητικούς οργανισμούς, έχει γενικότερο κοινωνιολογικό ενδιαφέρον, αφού ασχολείται με το μηχανισμό της γραφειοκρατίας και θίγει αυτό το κοινωνικό φαινόμενο που είναι σε θέση να καθορίσει και την ψυχосύνθεση του νεώτερου Έλληνα στη διαμόρφωση της πολιτικής του συνείδησης.

1. Η ΘΕΣΗ ΟΤΙ η καθιέρωση μιας ιεραρχίας, η πειθαρχία και η υπακοή στους ανωτέρους, ως αναπόσπαστα στοιχεία μιας γραφειοκρατίας, είναι αντίθετη προς τα δημοκρατικά στοιχεία της ισότητας, της ελεύθερης επιλογής και διαφωνίας, αποτελεί σημείο αντιπαράθεσης στη βιβλιογραφία (Chelladurai P. 1985). Αν αυτό είναι αλήθεια, τότε πώς θα μπορούσε η γραφειοκρατία να μεγαλώσει και να γίνει ανεκτή μέσα σ' ένα δημοκρατικό καθεστώς;

Ο Βlau (1956) έλυσε αυτό το πρόβλημα, περιγράφοντας τους μηχανισμούς και τα αίτια, τα οποία έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους μέσα στη δημοκρατία και τη γραφειοκρατία. Σκοπός της δημοκρατίας είναι να ανιχνεύσει και να φέρει στην επιφάνεια τους ευρύτερα αποδεκτούς κοινωνικούς στόχους. Ο μηχανισμός, με τον οποίο επιτυγχάνεται αυτός ο σκοπός είναι η ελευθερία της έκφρασης και της διαφωνίας. Κατά συνέπεια, μπορούν οι εκλεγμένοι ή και οι νομοθέτες να διαμορφώνουν την κρίση τους βασιζόμενοι στις διάφορες απόψεις.

Αντίθετα, σκοπός μιας γραφειοκρατίας είναι να επιτύχει συγκεκριμένους και αυστηρά προδιαγραμμένους στόχους, χρησιμοποιώντας ως μέσο καθορισμένες και αποτελεσματικές με-

θόδους. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποδοτικότητα, πρέπει να προσδιοριστούν οι κανόνες, οι μηχανισμοί, καθώς και μια διάρθρωση της εξουσίας, για να επιτευχθεί η προσκόλληση στους κανονισμούς. Επίσης, τα μέλη του συνόλου πρέπει να επιδείξουν υπακοή στους κανονισμούς και υποταγή στην εξουσία.

Όπως προσδιόρισε ο Βlau (1956): "Η διάκριση μεταξύ μιας γραφειοκρατικής και μιας δημοκρατικής δομής μπορεί να γίνει με βάση την κυρίαρχη οργανωτική κατεύθυνση: αποδοτικότητα ή ελευθερία διαφωνίας. Όταν οι άνθρωποι οριοθετούν αυτοβούλως το πεδίο προσδιορισμού των κοινωνικών στόχων, ενέργεια η οποία αντιπροσωπεύει το συμφέρον των περισσότερων, τότε το πιο κρίσιμο πρόβλημα είναι η παροχή ίσων ευκαιριών ώστε

να ακουστούν όλες οι αντικρουόμενες απόψεις. Αντιθέτως, όταν ζητούμενο είναι η επιτυχία προκαθορισμένων κοινωνικών στόχων, τότε το προς επίλυση πρόβλημα μεταφέρεται στο χώρο της εξεύρεσης του πιο αποδοτικού κι όχι του πιο δημοφιλούς τρόπου ενέργειας. Οι δημοκρατικές αξίες απαιτούν όχι μόνον οι κοινωνικοί στόχοι να καθορίζονται με απόφαση της πλειοψηφίας, αλλά και να επιτυγχάνονται μέσω των πιο αποδοτικών μεθόδων, δηλαδή με τη σύσταση οργανισμών, οι οποίοι διοικούνται περισσότερο γραφειοκρατικά, παρά δημοκρατικά. Συνεπώς, η ύπαρξη τέτοιων γραφειοκρατιών δεν υπονομεύει τη δημοκρατία".

Αν και θεωρητικοί, όπως ο Perrow και Blau, υποστήριζαν την έννοια της γραφειοκρατίας, δεν παρέλειψαν να επισημάνουν συγχρόνως την απειλή, η οποία προέρχεται από τις μεγάλες γραφειοκρατίες. Εξαιτίας του ελέγχου, που εξασκούν επάνω σε τεράστιες ποσότητες πρωτογενών πηγών (ανθρώπων και χρημάτων), οι μεγάλες γραφειοκρατίες έχουν τη δύναμη να επηρεάσουν τη δημοκρατική διαδικασία. Για την ακρίβεια, η τάση διαιώνισής τους και αύξησης της ισχύος τους, οδηγεί στην παρέμβασή τους στο χώρο της δημοκρατίας. Οι παρασκηνιακές προσπάθειες, από μέρους κυβερνητικών πρακτορείων ή μεγάλων επιχειρήσεων, επηρεασμού του τρόπου λήψης αποφάσεων, από δημοκρατικά εκλεγμένους φορείς, αποτελούν τυπικά παραδείγματα.

Ο Perrow (1972) επέστησε την προσοχή, όταν έλεγε: "Είναι ζωτικής σημασίας να γίνει αντιληπτό, όχι μόνο το πώς (η γραφειοκρατία) χρησιμοποιεί τις κοινωνικές πηγές για επιθυμητούς σκοπούς, αλλά επίσης και το πώς συγκεντρώνει αναπόφευκτα όλες αυτές τις δυνάμεις στα χέρια λίγων, οι οποίοι είναι επιρρεπείς στο να τις χρησιμοποιούν για σκοπούς οι οποίοι δεν τυγχάνουν της ευρείας αποδοχής μας, για σκοπούς που γενικώς δεν είμαστε τελείως ενήμεροι, και, ακόμη πιο επικίνδυνο, για σκοπούς τους οποίους αγόμαστε να υιοθετήσου-

με επειδή απλώς δε βρισκόμαστε σε θέση να προτείνουμε εναλλακτικές λύσεις".

2. Αναπτύξαμε το θέμα της γραφειοκρατίας για δυο λόγους: Πρώτον, γιατί η σύγχρονη κοινωνία ελέγχεται-κυριαρχείται, ολοένα και περισσότερο, από γραφειοκράτες (π.χ. κυβέρνηση, επιχειρήσεις, πανεπιστήμια, νοσοκομεία, συνδικαλιστικές ενώσεις, πολιτικά κόμματα κ.ά.). Έτσι, κάθε άτομο πρέπει να έχει σαφή αντίληψη και κατανόηση των αρχών που διέπουν τη γραφειοκρατική δομή. Δεύτερον, γιατί, παρά το γεγονός ότι η έννοια της γραφειοκρατίας "παρουσιάζεται" ως συγγενής μόνον των μεγάλων οργανισμών, τα στοιχεία τα οποία κάνουν μια γραφειοκρατική λογική κι αποδοτική, μπορούν να εφαρμοστούν και σε μικρότερους οργανισμούς με θετικά αποτελέσματα.

Για παράδειγμα, στην περίπτωση του ποδοσφαίρου, οι επιτυχημένες ομάδες χαρακτηρίζονται από διάφορες κατηγορίες εργαζομένων (άμυνα, κέντρο, επίθεση), από υποκατηγορίες των πρώτων (τερματοφύλακας, λίμπερο, ανασταλτικός χάφ, σέντερ φορ), από μια ιεραρχία (γενικός αρχηγός, προπονητής, βοηθός προπονητή, γιατρός, γυμναστής), από απρόσωπες επιλογές, από χρησιμοποίηση και ανταμοιβή των αθλητών και από τεχνική πληρότητα, από την πλευρά των προπονητών και των παικτών.

Ακόμη μακρύτερα, οι κανονισμοί στο ποδόσφαιρο είναι αναρίθμητοι, ποικίλοντας από κανονισμούς παιδιάς και διεξαγωγής των πρωταθλημάτων και φθάνοντας ως τους εσωτερικούς κανονισμούς της ομάδας, οι οποίοι ελέγχουν τη ζωή του αθλητή, ακόμη και μακριά από το γήπεδο (Scott J. 1971, Morris D. 1981, Eitzen D. 1984, Eitzen S.D.-Sage G.H. 1986). Το πιο σημαντικό είναι ότι αυτοί οι κανονισμοί ακολουθούνται πιστά από τους παίκτες. Δεν υπάρχει καλύτερο παράδειγμα, σχετικά με την ενσυνείδητη υποταγή και υπακοή στους νόμους της

εξουσίας μιας γραφειοκρατίας, από αυτό.

Η Frisby (1983) πρόσεξε ότι ένας σημαντικός αριθμός συγγραφέων: "έχει θρηνήσει την απώλεια της αυτονομίας του ατόμου εκ μέρους των συμμετεχόντων στα σπορ, τη διείσδυση του νόμου και του κράτους στην αρένα του αθλητισμού και το σφετερισμό της αξίας της προσωπικής έκφρασης από αξίες υλικές, καθώς ο αθλητισμός γίνεται πιο γραφειοκρατικός στη φύση του".

Αυτή τους η ανησυχία, ότι τα βασικά στοιχεία του αθλητισμού εξαφανίζονται κάτω από το βάρος της γραφειοκρατικοποίησης, είναι ανάλογη των φόβων που εκφράστηκαν σχετικά με τη σχέση γραφειοκρατίας-δημοκρατίας. Ο Blau (1956), όπως σημειώσαμε και πιο πάνω, διεφώνησε με την άποψη ότι οι αντίθετοι στόχοι της δημοκρατίας και της γραφειοκρατίας καθιστούν αναγκαίους, αλλά και θεσμοθετούν διαφορετικούς "μηχανισμούς" επίτευξης των στόχων τους (ελευθερία έκφρασης και διαφωνίας στη δημοκρατία, συμμόρφωση και υπακοή στη γραφειοκρατία).

Παρομοίως, μια προσεκτική εξέταση των στόχων του ανταγωνιστικού και του αθλητισμού του ελεύθερου χρόνου απολακύπτει ότι είναι μεταξύ τους ριζικά αντίθετες μορφές αθλητισμού και συνεπώς διαφέρουν και οι κατευθυντήριοι μηχανισμοί. Με βάση αυτόν το συλλογισμό ο Keating (1964) διαφοροποιήθηκε μεταξύ του αθλητισμού, ο οποίος έχει ως στόχο την επικράτηση, και των σπορ, στόχος των οποίων είναι η ικανοποίηση και η ψυχική ολοκλήρωση των συμμετεχόντων.

Αν ληφτούν υπόψη οι διαφορές μεταξύ σπορ (με επιδίωξη την ευχαρίστηση) και αθλητικού συναγωνισμού (επιδίωξή του η τελειότητα), τότε γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι οι δυο "αντίδικοι" θα διαφέρουν και οργανωτικά. Ο αθλητισμός του ελεύθερου

χρόνου πρέπει να είναι οργανωμένος πιο απλά και χαλαρά, ενώ ο αθλητισμός επιδόσεων πρέπει να ακολουθεί γραφειοκρατικές δομές.

Ο συσχετισμός μεταξύ γραφειοκρατικών μοντέλων και εθνικών αθλητικών οργανισμών (ομοσπονδίες) είναι εμφανής. Οι πιο γραφειοκρατικοί από τους εθνικούς αθλητικούς οργανισμούς, φτάνουν συχνότερα και ευκολότερα στην επίτευξη των στόχων τους και στην εξεύρεση πόρων. Η θεωρία του Weber (1947) σχετικά με τη γραφειοκρατία, μας παρέχει ένα σκελετό χρήσιμο για την κατανόηση της φύσης των ερασιτεχνικών αθλητικών οργανισμών: "ακόμη και εθελοντικοί οργανισμοί πρέπει να βασίζονται σε γραφειοκρατικές διαδικασίες, όταν θέλουν να επιτύχουν συγκεκριμένους στόχους".

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: BLAU, P.M. (1956). *Bureaucracy in modern society*. N.Y.: Random House. CHELLADURAI, P. (1985). *Sport Management*. Ontario: Sports Dynamics. EITZEN, S.D. (1984). *Sport in contemporary society*. N.Y.: St. Martin's Press, Inc. EITZEN, S.D. & SAGE, G.H. (1986). *Sociology of north American Sport*. Dubuque: WCB Publishers. FRISBY, W.M. (1983). *The organizational structure and effectiveness of Canadian national sport governing bodies*. Unpublished doctoral dissertation, University of Waterloo, Waterloo, Canada. KEATING, J.W. (1964). *Sportsmanship as a moral category*. *Ethics*, 75, 25-35. MORRIS, D. (1981). *The soccer tribe*. Athens: Cactus Editions. PERROW, C. (1972). *Complex organizations: A critical essay*, Glenview, Ill.: Scott, Foresman and Co. SCOTT, J. (1971). *The athletic revolution*. N.Y.: The Free Press. WEBER, M. (1947). *The theory of social and economic organization*. N.Y. Oxford University Press.

Διονύσης Διαμαντόπουλος

ΔΥΣΛΕΞΙΑ: ΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Ο ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ γεννήθηκε το 1960 στη Μελική Ημαθίας. Σπούδασε στην Παιδαγωγική Ακαδημία της Λάρισας, από όπου αποφοίτησε το 1981. Σήμερα είναι δάσκαλος στη στοιχειώδη εκπαίδευση, στη Βέροια.

Ασχολείται με την ειδική αγωγή και το μαθησιακό πρόβλημα της δυσλεξίας, για το οποίο συνεργάζεται και με αντίστοιχους κοινωνικούς και εκπαιδευτικούς φορείς (όπως με την Εταιρεία Δυσλεξίας) και λαβαίνει μέρος σε πολιτισμικές δραστηριότητες με διαλέξεις κι αρθρογραφία.

ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΣΥΧΝΑ, από τις πρώτες ακόμη τάξεις του Δημοτικού Σχολείου σε παιδιά με φυσιολογική νοητική κατάσταση, μια αδυναμία σε ό,τι αφορά τις απαιτήσεις του γλωσσικού κυρίως μαθήματος. Η απροσδόκητη αποτυχία τους, σε συνδυασμό με την "κατά τα άλλα" ομαλή εξέλιξη και συμπεριφορά τους, δημιουργεί την εντύπωση πως αυτή οφείλεται σε αδιαφορία.

Στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για εγγενείς αδυναμίες στο συντονισμό των γνωστικών λειτουργιών, που οι επιστήμες της Αγωγής τις χαρακτηρίζουν γενικά ως "μαθησιακές" δυσκολίες, όπως η δυσορθογραφία (η δυσγραφία), η δυσλεξία, η δυσαριθμηση, οι δυσφασικές διαταραχές κ.ά. Ειδικές μελέτες (Myklebust, Zilinski) δείχνουν ότι το 10% περίπου του πληθυσμού αντιμετωπίζει δυσκολίες στη μάθηση, ενώ ο Παγκόσμιος Οργανισμός Ανάγνωσης υπολογίζει πως τουλάχιστον 5000000 μαθητές Δημοτικών Σχολείων έχουν αναγνωστικές δυσκολίες.

Από το σύνολο των μαθησιακών δυσκολιών τονίζεται ιδιαίτερα η δυσλεξία, λόγω της συχνότητας με την οποία εμφανίζεται, αλλά και της έντασης των χαρακτηριστικών της. Θεωρείται μάλιστα κυρίαρχο μαθησιακό πρόβλημα αφού καταλαμβάνει το 30% σχεδόν του συνόλου των μαθησιακών δυσκολιών, ενώ στο γενικό πληθυσμό ταλανίζει ένα ποσοστό γύρω στο 5%. O Cl. Launay χαρακτήρησε τη δυσλεξία ως μια ειδική διαταραχή στην εκμάθηση του γραπτού λόγου που δεν μπορεί να αποδοθεί σε νοητική, αισθητηριακή ή

κινητική ανεπάρκεια.

Η δυσλεξία εντοπίστηκε και περιγράφηκε για πρώτη φορά το 1896 από τους Άγγλους Pr. Morgan και J. Keer και αρχικά αποτέλεσε αντικείμενο ερευνών κυρίως της νευρολογίας και της οφθαλμολογίας. Για το λόγο αυτό εξάλλου η δυσλεξία κατά διαστήματα ονομάστηκε και οπτολεκτική αμνησία, αναπτυξιακή αλεξία, λεκτική αμβλυωπία, πρωτοπαθής αναγνωστική καθυστέρηση κ.ά. Σήμερα πάντως έχει επικρατήσει παγκόσμια ο όρος "Δυσλεξία" (Dyslexia), εκτός από τις γερμανόφωνες χώρες που χρησιμοποιούν τον όρο Legasthenia (αναγνωσιασθένεια).

Ως προς την αιτιολογία της δυσλεξίας, οι ειδικοί ερευνητές (γιατροί, παιδαγωγοί και ψυχολόγοι) δέχονται πως ενέχονται ενδογενείς παράγοντες (όπως εγκεφαλικές δυσλειτουργίες στην περιοχή του οπτικού νεύρου) και εξωγενείς (κοινωνικό - πολιτισμικό περιβάλλον) με σαφή κυριαρχία των πρώτων, που καλύπτουν το 80% περίπου των περιπτώσεων δυσλεξίας. Επίσης μια έρευνα του Hallgen για τη σχέση του προβλήματος με την κληρονομικότητα μάς δείχνει πως η δυσλεξία κληρονομείται σε ποσοστό

88% περίπου και πως τα αγόρια κληρονομούν το πρόβλημα σε ποσοστό 72%, ενώ τα κορίτσια σε ποσοστό 35%.

Η εμφάνιση της δυσλεξίας του παιδιού στο σχολείο, χαρακτηρίζεται από σοβαρά και επίμονα λάθη στη γραφή και την ανάγνωση. Στη γραφή παρατηρούνται μεταθέσεις, παραλήψεις και προσθήκες γραμμάτων, καθρεπτική γραφή, σύγχυση γραμμάτων που μοιάζουν οπτικά ή ακουστικά, δυσκολίες στην αναγνώριση γεωμετρικών σχημάτων κ.ά. (π.χ. γράφει πότρα αντί πόρτα, βιβίο αντί βιβλίο, ομπερέλα αντί ομπρέλα, δέλω αντί θέλω κ.ά.). Στην ανάγνωση το δυσλεκτικό παιδί κόβει τις λέξεις, τονίζει λάθος, αντικαθιστά λέξεις με άλλες ίδιου νοήματος (π.χ. λέει ζεστός αντί θερμός), αποφεύγει τις πολυσύλλαβες λέξεις, ενώ κουράζεται εύκολα και δυσκολεύεται στη νοηματική απόδοση του κειμένου. Ακόμα δυσκολεύεται να χρησιμοποιήσει το χάρτη, να μάθει την ώρα, την προπαίδεια, τη σειρά των μηνών και έχει πρόβλημα στο χωροχρονικό προσανατολισμό (συγχέει το δεξιά-αριστερά, πάνω-κάτω, χθες-αύριο κ.ά.).

Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά του δυσλεκτικού παιδιού, σε συνδυασμό με τις ικανότητές του, ανησυχούν και προβληματίζουν το δάσκαλο και την οικογένεια. Έτσι, ενώ ξεκινά το σχολείο του με ενθουσιασμό, οι αποτυχίες του το απογοητεύουν. Η καταπίεση, η προσβολή και οι τιμωρίες το περιθωριοποιούν. Χαρακτηρισμοί, όπως κουτός, τεμπέλης και αδιάφορος το κάνουν να νιώθει συνέχεια τη σχολική αποτυχία και την απόρριψη. Τα αισθήματα κατωτερότητας, που αρχίζουν να το κυριεύουν, η εσωτερίκευση της αποτυχίας και η μείωση της αυτοεκτίμησης, αποσταθεροποιούν και αποδιοργανώνουν την προσωπικότητά του, το κάνουν ανήσυχο κι ασταθές άτομο.

Αν η κατάσταση αυτή δεν αντιμετωπιστεί έγκαιρα και αποτελεσματικά και ο δυσλεκτικός φτάσει στην εφηβεία, είναι φυσικό τα προβλήματα να γίνουν ακόμα εντονότερα. Τότε η σχολική απόρριψη, σε συνδυασμό με τον

ταραγμένο ψυχικό του κόσμο, είναι πιθανό να τον οδηγήσουν στην κοινωνική περιθωριοποίηση και στη συνέχεια στην αντικοινωνική συμπεριφορά.

Τη σοβαρότητα αυτής της εξέλιξης δείχνουν έρευνες που έγιναν στη Νέα Υόρκη και στο Παρίσι, όπου διαπιστώθηκε πως το 15% των νέων που δικάστηκαν για κάποιο σοβαρό παράπτωμα ήταν δυσλεκτικοί. Παρόμοιες έρευνες επίσης στις ΗΠΑ έδειξαν πως το 75% των ατόμων που καταδικάστηκαν για εγκληματικές ενέργειες είχαν αναγνωστικές δυσκολίες. Εξάλλου, θεωρείται πως η εξέλιξη της παιδικής και εφηβικής εγκληματικότητας ακολουθεί τη σειρά: Μαθησιακή δυσκολία (κυρίως δυσλεξία) → αποφυγή σχολείου → παράπτωμα → επαφή με το νόμο (Kowarik - Krafi, 1973).

Απ'όλα αυτά φαίνεται πως η δυσλεξία, αν δεν αντιμετωπιστεί έγκαιρα (και μάλιστα από τους πρώτους μήνες της φοίτησης του παιδιού στο σχολείο), μπορεί να εξελιχτεί σε ένα σύνθετο ψυχοσωματικό πρόβλημα. Και είναι φανερό πως οι συνέπειες ενός τέτοιου προβλήματος δεν περιορίζονται μόνο στο σπίτι και στο σχολείο. Η αντιμετώπιση βέβαια ενός τόσο σύνθετου προβλήματος απαιτεί πέρα από την ενημέρωση του κοινού και μια κατάλληλη εκπαιδευτική υποδομή.

Ίσως είναι καιρός να προσανατολιστεί η εκπαίδευση και σε άλλες αξίες, εκτός απ'αυτές που απαιτούν καλή ανάγνωση και γραφή. Ξέρουμε πια ότι ένας πετυχημένος άνθρωπος δεν κρίνεται μόνο από την υψηλή βαθμολογία του στο σχολείο. Το δυσλεκτικό παιδί κρύβει μέσα του πολλές δυνατότητες (κανείς σήμερα δεν αμφιβάλει για τις ικανότητες του Αϊνστάιν, του Έντισον, του Λεονάρντο Ντα Βίντσι, της Αγκάθα Κρίστι κ.ά., αν και ήταν δυσλεκτικοί). Το μόνο που ζητάει είναι να του δώσουμε την ευκαιρία να αναπτύξει ολόπλευρα το δυναμικό του. Ένα τέτοιο σχολείο οφείλει να δώσει η Πολιτεία. Και προς αυτή την κατεύθυνση έχουμε χρέος να βοηθήσουμε όλοι.

Γιάννης Τζανής

ΤΟ ΚΟΥΡΑΓΙΟ (Διήγημα)

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΖΑΝΗΣ γεννήθηκε στη Γερακαρού Θεσσαλονίκης το 1943. Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης, όπου και εργάστηκε για χρόνια σαν ερευνητής στον τομέα της Βυζαντινολογίας. Σήμερα είναι καθηγητής στη Μ.Ε.

Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε το 1968 με την ποιητική του συλλογή "Φύλλα Ημερολογίου". Στη συνέχεια και μέχρι σήμερα δημοσίευσε (πάντοτε στη Θεσσαλονίκη): α) Ποιητικές συλλογές: "Επιστροφή" 1973, "Φονικά Μέσα" 1974, "Αιθίοπες - Έσχατοι Ανδρών" 1985, "Θεσσαλονίκη Φιλίππου Βασίλισσαν" 1987, "Σήμερα Κρέματα" 1989 και β) Συλλογές διηγημάτων: "Το Σκαλοπάτι" 1977, "Η Ευαισθησία".

Στην τελευταία του πεζογραφική δουλειά ("Η Ευαισθησία") προσέχουμε ιδιαίτερα το προλογικό του σημείωμα:

Τα "όνειρα κι οι συνειρμού" από κρυφούς λαβύρινθους, γεμάτους κάτοπτρα παραμορφωτικά, μας οδηγούν να ξαναβρούμε το χαμένο εαυτό μας και τους άλλους.

Τότε η ψυχή μας, ψηλαφώντας τα σημάδια των καρφιών, τα παιδικά κατάγματα της μνήμης, εκ βαθέων εξομολογείται χαμηλόφωνα, ζητώντας ένα χέρι, ν' ανεβεί την ανηφόρα.

Τώρα που η γειτονιά, οι φίλοι και η καλημέρα πέρασαν στη μνήμη και την τηλεόραση, εμείς αρχίζουμε ξανά το ψάξιμο του κόσμου "εκ των ένδον" για δυο φήγματα ευαισθησίας.

Το λογοτεχνικό έργο του Γιάννη Τζανή διακατέχεται από βαθιά συναισθηματική φόρτιση, ντυμένη όμως με έντονο κοινωνικό ρεαλισμό κι ανάλυση του καθημερινού προβληματισμού κι όλα αυτά με έναν καλοδουλεμένο στίχο και μια έκφραση που κάνει τομή με τη διεισδυτική της ικανότητα.

ΚΑΘΟΤΑΝ ΣΤΟ παράθυρο και χάζευε τις στάλες της βροχής. Κάτι ψιλές και μυτερές σταγόνες που καρφώνονταν, βελόνες παγερές, στη σάρκα, στα μαλακά τοιχώματα της γυναικείας ευαισθησίας. Έβρεχε μέσα κι έξω της από καιρό. Ο ήλιος έλαμπε προχθές στον άλλο ουρανό μα στο παράθυρό της η βροχή αποξεχάστηκε ή μάλλον έστησε λημέρι, για να ξεκαλοκαιριάσει.

Αχ, εκείνο το φωτεινό Φθινόπωρο! Οι λαμπερές χοντρές σταγόνες, η ομπρέλα που ήτανε για δυο... Τώρα κουλουριασμένη στη γωνιά, σε χειμερία νάρκη, δεν έχει το κουράγιο ούτε να της κάνει συντροφιά

Πέρασε κι ο καυτός χειμώνας!... Τέσ-

σερα μάτια σπίθιζαν στις φλόγες του τζακιού, τέσσερα χέρια, τέσσερα πόδια μπλέκονταν, τριζοβολούσαν, άναβαν, λαμπάδιαζαν και οι ανάσες λίβας φλογισμένος. Έρημο τώρα το καλοκαίρι. Ιούλιος κι οι παγερές σταγόνες της ματώνουν τη ματιά.

Κι αυτά τα χελιδόνια πάνε κι έρχονται, μαυροντυμένοι ταχυδρόμοι, κουβαλώντας στο παράθυρό της μόνο τσιριχτά και κουτσουλιές. Ψαλίδια οι ουρές τους ψαλιδίζουν τη ματιά της. Ένας κομματιασμένος κόσμος πίσω απ' το παράθυρό της. Της ψαλιδίζουν και τη μνήμη: Ένα κολλάζ ο μέσα κόσμος της ψυχής, ανάκατα, κομμένα σώματα, μορφές... Τίποτε ολοκληρωμένο.

Και πάνω-πάνω δυο μάτια, μάτια τεράστια που κλείνουν όλα τα περάσματα της σκέψης, όλα τα σταυροδρόμια, όλες τις διακλαδώσεις των αρτηριών, τα τρένα, τα λιμάνια, τους σταθμούς, τα αεροδρόμια.

Στον άνθρωπο τα μάτια είναι το πρώτο και το τελευταίο, το ίδιο και στον έρωτα. "Από τα μάτια πιάνεται στα χείλη κατεβαίνει...". Και τα χείλη φιλούν, φιλούν τρυφερά, φιλούν γλυκά, φιλούν παράφορα, ρουφούν, σου ξεκολλάνε την καρδιά κι άντε να ζήσεις πίσω απ' το παράθυρο με την καρδιά να ταξιδεύει, γράμμα αζήτητο, από διανομέα σε διανομέα με τη στάμπα του "μετώκισεν ο παραλήπτης"...

Ποιος παραλήπτης; Αυτός φόρεσε το καπέλο του δεύτερου μηχανικού, κράτησε το φιλί κάτω απ' τη γλώσσα, να το γεύεται σταλιά-σταλιά στις μοναξιές, το δάκρυ στο μαντήλι, να το ζευγαρώνει πότε-πότε κάτω απ' του Ισημερινού τ' αστέρια και μπαρκάρησε για τη Βεγγάζη κι ύστερα τον Περσικό, για τα νησιά του Πάσχα, για τα νησιά του τίποτε...

Τίποτε δεν υπάρχει πια από τότε και ποιος μίλησε για ταχυδρόμο; "Ο ταχυδρόμος πέθανε στα εικοσιεπτά του χρόνια κι ήταν αυτός... τα μάτια μου."

"Τι χρώμα να 'χουν άραγε τα μάτια στο βυθό της θάλασσας; Το πράσινο του πανικού ή το γαλάζιο της ανάμνησης; Το ανοιχτό το θαλασσί ή το βαθύ κι ανεξιχνίαστο σκούρο του ωκεανού με τα χιλιάδες κύματα, τα χιλιάδες κυρτωμένα αναπάντητα ερωτηματικά;".

Ποιος ρωτάει πια για ένα ζευγάρι μάτια; Εδώ χάνεται ο κόσμος... Ένας κόσμος που κι αυτός βουλιάζει λίγο-λίγο, που κι αυτός κοντεύει να πνιγεί μες στη βουή και τους καπνούς, τα δακρυγόνα, τα κλουρί, τα ντεσιμπέλ, τις εκपुरσοκροτήσεις...

Πόσο κουράγιο άραγε χρειάζεται κανείς για μια εκपुरσοκρότηση; Εκεί πάνω απ' τ' αφτί. Μια τόση δα τρυπούλα που βουλιάζει μέσα ο κόσμος όλος. Κι ύστερα; Δεν υπάρχει κανένα ύστερα...

Κάποιες σταγόνες της βροχής αδιακριτες, υποχρεωτικές χτυπούν το τζα-

μι, σπάζουν τον ειρμό, σε διακόπτουν με αυθάδεια κι αθόρυβα μετά κυλούν μοναχικές κι αμελητέες τη δική τους μοίρα, να ξαναγουρίσουνε στη γη...

Ευεργετική βροχή που ξεπλένει όλες τις αρρωστημένες σκέψεις, ποια θάλασσα, ποιος μακρινός ωκεανός σε έστειλε απόψε ταχυδρόμο;

Χτύπησε το κουδούνι της εξώπορτας και θρυμματίστηκε η γαλήνη, που στάλαζε μες στην ψυχή ετούτη η μοναχική σταγόνα όπως κυλούσε ανεπαίσθητα στο τζάμι. Σηκώθηκε αργά-αργά και πήγε προς την πόρτα. Πήρε το τηλεγράφημα, στάθηκε όρθια μπρος στο παράθυρο και διάβασε επίσημα, σαν να το διάβαζε σε κάποιους επισκέπτες, φίλους, συγγενείς, αγαπημένα πρόσωπα ή και κομμάτια του εαυτού της:

"Ουδέν νεώτερον περί τύχης αγνοουμένων ναυαγών Δήμητρα 3. Περίπτωση ανεύρεσης νέων Ροβινσώνων έσχατη ελπίς".

Έσχατη ελπίς... Έπιασε την κοιλιά της, κάπου εκεί ψηλά που κάτι σάλευε, χτυπούσε ρυθμικά, σαν χειροκίνητος τηλέγραφος, σήματα μορς του νέου Ροβινσώνα, που ανέμιζε τη σημαία της ύπαρξής του, έστελνε το στίγμα του και γύρευε τη θέση και τα δικαιώματά του στη ζωή...

Χάιδεψε τρυφερά το επίμαχο σημείο. "Σήματά σου καθαρά, ελήφθη. Όβερ". Κοίταξε μ' ένα μελαγχολικό χαμόγελο τη μοναχή σταγόνα, που λαμπύριζε στη μέση του τζαμιού κι ακολουθούσε τη δική της φυσική πορεία, δίχως ψεύτικα διλήμματα, δίχως βιασύνη. — Είχε σταματήσει πια η βροχή και κάπου προς τη Δύση, ανάμεσα στα σύννεφα, μια σφήνα ουρανό ανοίγε δρόμο για το καλοκαίρι — . Αμφιταλαντεύτηκε.

Ύστερα σταθερά, πήγε σ' ένα συρτάρι, έβγαλε ένα γυαλισμένο βαρύ σιδερικό, ένωσε στην αφράτη σάρκα την παγωμένη του δαγκαματιά, βύθισε τη ματιά στο σκοτεινό της κήνης του πηγάδι, που ο βυθός του χάνεται στα βάθη των ωκεανών, χάιδεψε με το δάχτυλό της τη σκανδάλη, την κουλουριασμένη ύπουλη οχιά, κι αποφασιστικά το πέταξε στα σκουπίδια.

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ 14 ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ 4 ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΝΤΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ "Η αρχαία Θέρμη και η ίδρυση της Θεσσαλονίκης (1000-315 π.Χ.)", Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 80.

Ο Ντίνος Χριστιανόπουλος είναι ο γνωστός λογοτέχνης της Θεσσαλονίκης που επιδίδεται και στην έρευνα των εκδόσεων, βιβλίων και περιοδικών, της γενέτειράς του, που τα παρουσιάζει αυτοτελώς ή στο σημαντικό περιοδικό του "Διαγώνιος".

Τώρα, μας χαρίζει την πρώτη καθαρά ιστορική μελέτη του που εκδόθηκε ως 1ο δημοσίευμα στη σειρά "Σκυτάλη" του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Θεσσαλονίκης.

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου του (σελ. 15-54) διαπραγματεύεται την ίδρυση, την ετυμολογία και τη θέση της Θέρμης, δίνει τη γεωμορφολογία της ευρύτερης περιοχής του θερμαϊκού κόλπου και ασχολείται με το γενικότερο θέμα της προμακεδονικής και της μακεδονικής περιόδου της ιστορίας της Μακεδονίας, δίνοντάς μας πλουσιοπάροχα τις πάμπολλες πληροφορίες που μας δίνουν οι ιστορικές πηγές και τα αρχαιολογικά δεδομένα.

Στο δεύτερο μέρος (σελ. 55-80) εξετάζονται τα προβλήματα που αναφέ-

ρονται στην ίδρυση και στην ετυμολογία της Θεσσαλονίκης, δίνεται περίληψη της μελέτης του και τέλος καταχωρίζεται πλούσια βιβλιογραφία με ευρετήρια προσώπων και τόπων.

Μπορούμε απερίφραστα να επισημάνουμε, ότι το βιβλίο αυτό είναι χρήσιμο και ωφέλιμο τόσο για τους πολλούς, τους απλούς φιλόστοργους, όσο και για τους λίγους, τους ειδικούς ερευνητές της ιστορίας.

ΑΝΤΩΝΗ ΜΙΧ. ΚΟΛΤΣΙΔΑ "Κουτσοβλάχικα ονόματα αγγείων οικιακής χρήσης", Θεσσαλονίκη 1991, "Αφοί Κυριακίδη", σελ. 36 (μεγάλο μέγεθος. Ανάτυπο από την "Ελληνική Διαλεκτολογία").- Έκδοση του Τομέα Γλωσσολογίας του Α.Π.Θ.

Πρωτότυπη και ενδιαφέρουσα γλωσσολογική μελέτη με ενδιαφέρουσα πληρότητα και διεισδυτική ερμηνεία. Από το γνώστη του κουτσοβλάχικου προβλήματος Αντώνη Μ. Κολτσίδα δίνεται άλλη μια εργασία με εισαγωγική τοποθέτηση για το βλαχόφωνο πληθυσμό, τα σκεύη που χρησιμοποιεί στη ζωή του, την ετυμολογία των ονομάτων τους και τα σχήματά τους: Μια ειδική εργασία που πλουτίζει την κουτσοβλάχικη βιβλιογραφία.

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Β.Α.ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ "Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο (1945-1958)", Αθήνα 1991, "Καστανιώτης", σελ. 328.

Από τα λίγα καινούρια βιβλία που συνδυάζουν επιστημονισμό, χρησιμότητα κι ωφελιμότητα. Μια πρωτότυπη και δυναμική ερμηνευτική εργασία, που δίνει νέα διάσταση στο χώρο της παιδικής λογοτεχνικής παραγωγής.

Στις 328 πυκνοτυπωμένες σελ. με την άριστη επιστημονική παρουσίαση, την απέραντη βιβλιογραφία και την εμπεριστατωμένη στατιστική απεικόνιση ο Β. Αναγνωστόπουλος έδωσε όσα

κανένας άλλος, χάραξε το δρόμο των νέων διαστάσεων σε θεωρήσεις που μέχρι τώρα δεν υπήρχαν.

Γ.Α.ΒΑΚΑΛΗΣ "Ορθοδοξία", ποιήματα, Θεσσαλονίκη 1990, "Εκδοτική Βορ. Ελλάδος", σελ. 64.

Ύψος απλό, έκφραση ρευστή, ιδέες χωρίς αυταπάτες. Η ποίηση του Γ. Βακάλη "γεμίζει" από αγάπη για τον πολιτισμό και την πατρίδα, προβληματίζεται από το μεγαλείο των ιδανικών και της δικαιοσύνης και επιβάλλεται με την καθαρότητα και την επιμονή των νοημάτων της.

ΑΛΕΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ "Νανά Π. Κοντού, Η ποιήτρια του λυρισμού και της αρχαιολατρίας", Αθήνα 1991, έκδοση "Πνευματικές σελίδες", σελ. 80.

Μια εξαιρετική και σε βάθος ερμηνεία του πολυδιάστατου ποιητικού έργου της Νανάς Κοντού, δοσμένη από ένα προικισμένο κριτικό μυαλό που ασφαλώς κοσμεί τη νεοελληνική γραμματολογία. Ο Αλέκος Βασιλείου μπόρεσε μ' αυτή τη θαυμάσια εργοψυχογραφία να μεταδώσει στον αναγνώστη τα δυο χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ποιήτριας: τη λατρεία της δηλαδή στο αρχαίο ελληνικό πνεύμα και κάλλος και την ερωτική διάθεση και υφή των τραγουδιών της.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ "Σύφλογο", Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 64.

Ποίηση σε τρεις ενότητες (Σύφλογο, Σουλφίδα, Χάϊ-κάϊ) που παρουσιάζονται με το φιλολογικό ψευδώνυμο του Δημήτρη Τσινικόπουλου. Κλασική περίπτωση Νεοέλληνα ποιητή: Σε ένα βιβλίο κλείνεται όλη η ανησυχία, η επιτηδειότητα και η ιδιοσυγκρασία της ευαίσθητης ελληνικότητας: έρωτας, συγκίνηση, προβληματισμοί, ενόραση, ενατένιση: κι όλα αυτά στο "Σύφλογο του Δημήτρη Τσινικόπουλου.

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΚΑΡΤΕΡ "Ενδόμηση και μια παρουσίαση του Γιώργου Κάρτερ από τον Αντρέα Μπελεζίνη", Αθήνα 1991, εκδόσεις Ειρήνη Ε.Π.Ε., σελ.64 (μεγάλο μέγεθος).

Ένα ακόμη εκλεκτό πνευματικό πόνημα του ακούραστου και αστείρευτου Γιώργου Κάρτερ. Ποίηση λιτή, μετρημένη και φειδωλή σε εκφραστική φόρμα, αλλά — ω το θαύμα — δυναμική, πολυσύνθετη κι απλόχερη σε πνευματική φόρτιση. Ο ποιητής γνωρίζει με τη χαρακτηριστική του "κραυγή" να "ξεκουφαίνει" το μωρό αυτί του "χαμένου ανθρώπου" της εποχής μας. Γνωρίζει να οπισθοχωρεί με πρόνοια και εξυπνάδα, να λυγίζει σαν ιτιά στο φοβερό τυφώνα της σαθρής εποχής μας ("Όρα να μαζέψουμε τα ονείρατά μας") αλλά και να προνοεί με άγρυπνη ψυχή

για το καλύτερο αύριο ("μήπως τα μεταχειριστούμε (τα ονείρατά μας) στο άλλο μέλλον").

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΜΠΟΡΗΣ "Η αποκάλυψη ενός τρελού", μυθιστόρημα, Αθήνα 1991, "Ομπρέλα", σελ. 64.

Μια αλληγορία με μεταφορισμό και κοινωνικό σαρκασμό. Έργο βέβαια που φιλόδοξα απαιτεί τον τίτλο του μυθιστορήματος, αλλά που τον κερδίζει με την ωμή και ευθεία πορεία στη διαχρονικότητα της ελληνικής ιδιαιτερότητας.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΜΠΟΡΗΣ "Πολυμορφία", ποιήματα, Αθήνα 1991, "Ομπρέλα", σελ.48.

Πρώτη ποιητική απόπειρα, που πέρα από τα "φτερουγίσματά" της δίνει από την αρχική της κιάλας αφετηρία το στόχο του προορισμού της, οδεύει στην: ευαισθητοποίηση πλέον του πολίτη, την κρίση των αξιών, την αναζήτηση του ανθρώπινου "προορισμού", την αποκάλυψη των αδυναμιών, την οικολογική καταστροφή. Έννοιες, ανησυχίες και θέσεις που δίνονται με απλό και ανεπιτήδευτο ύφος και ήθος, που προσιωνίζουν όμως ικανότητες κι ευαισθησίες.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΖΑΝΗΣ "Η ευαισθησία", διηγήματα, Θεσσαλονίκη 1991, "Μικρή φιλολογική - Μπίμπης", σελ. 200.

Άλλο ένα λογοτεχνικό έργο του φιλόλογου Γιάννη Τζανή. Και όπως πάντα, έτσι κι εδώ πέτυχε το στόχο του: Κινηματογράφησε μέσα στο κείμενό του την ανήσυχη κι ασυμβίβαστη ζωή. Φυλάκισε τα "όνειρα και τους συνειρμούς" και ακτινογράφησε "εκ των ένδον" την καθημερινότητα των ανθρωπίνων σχέσεων. Διηγήματα με προβληματισμό και ρεαλιστικό πρόσωπο: απλά και ορατά· όχι ανερμήνευτα και ξέμακρα· αλλά ζωντανά και "ρέοντα".

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ "Κριτήρια επιλογής και επιλογή κριτηρίων", Θεσσαλονίκη 1991, "Μικρή φιλολογική - Μπίμπης", σελ. 72.

Αξιόλογη και πρωτότυπη εργασία

με κοινωνικές ερμηνείες και ψυχοερευνησεις δοσμένες με την πετυχημένη "συνταγή" του γνωμικού, που χωρίζεται σε τρεις θεματικές ενότητες: ο "κόσμος και άνθρωπος", η "αυτογνωσία και ετερογνωσία" και το "θείον και ανθρώπινα". Μια σειρά με ιδέες, σκέψεις και κεντρίσματα γεμάτα με ποιητική ευαισθησία που ασφαλώς "δίνουν" πολλά, και το σπουδαιότερο "προκαλούν" για πολλά.

ΑΝΔΡΕΑ Σ. ΤΣΟΥΡΑ Το θρησκευτικό στοιχείο στην ποίηση του Νικηφόρου Βρεττάκου", Αθήνα 1990, "Σμυρνιωτάκης", σελ. 64 (μεγάλο μέγεθος).

Κάτι που έλειπε από τη βιβλιογραφία, για να πλησιάσουμε το πνευματικό παράστημα του Βρεττάκου. Με διεισδυτικό τρόπο και αριστοτεχνική ικανότητα τέλειου ψυχογράφου, ο Ανδρέας Τσούρας κάνει μια βαθιά τομή στο θρησκευτικό στοιχείο που διατρέχει το έργο του μεγάλου ποιητή, επικυρώνοντάς το με τους στίχους που σημάδεψαν μια ολόκληρη εποχή κι οριοθέτησαν τα νέα σύνορα των Νεοελληνικών μας Γραμμάτων.

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ "Η συμβολή των Μακεδόνων στην επανάσταση του '21 (Μια σκιαγράφηση του αγώνα τους)", Θεσσαλονίκη 1991, Δημοσίευμα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών ("Μακεδον. Λαϊκή Βιβλιοθήκη", αρ. 37, σ. 32).

Μια σύντομη, αλλά ουσιαστική και χρήσιμη θεώρηση της συμβολής των Μακεδόνων στην επανάσταση του '21, με βιβλιογραφική πληρότητα και ρέουσα ιστορική αφήγηση, από το γνωστό και άξιο ιστορικό της Βέροιας Γ. Χιονίδη.

ΓΑΒΡΙΗΛ ΕΜΜ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΗ "Αλκυονίδες", ποιήματα, Βέροια 1988, σελ. 80.

Ένα έργο που επιβεβαιώνει τη βασική αλήθεια της ποίησης: πως δε γράφουμε ποιήματα για να γίνουμε ποιητές, αλλά γινόμαστε ποιητές για να γράψουμε ποιήματα... Ο Γ. Χριστοφορίδης εκφράζει το μέσο "ποιητικό" Έλληνα, που όλο και στο συρτάρι του έχει "μνήμες" και "θύμησες" για α-

γάπες, όνειρα και πνευματικά "ρίγη", που όμως δεν τολμά να τα δημοσιοποιήσει. Ο Γ. Χριστοφορίδης βρήκε το θάρρος και καλά έκαμε...

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ Στο χώρο της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους, τεύχος 21, Άνοιξη 1991, σελ. 80.

Το περιοδικό του Δ. Αναγνωστόπουλου, με πλούσια ύλη και εκτενή βιβλιοπαρουσίαση της νεανικής λογοτεχνικής παραγωγής (σελ. 33-48).

ΝΙΑΟΥΣΤΑ, Περιοδικό του Συλλόγου Αποφοίτων Νάουσας, τεύχος 56, Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1991, σελ. 48.

Το γνωστό περιοδικό που τιμά τη Νάουσα, με πλούσια και ενδιαφέρουσα ιστορική, λαογραφική κ.λ. ύλη, από αξιόλογους πνευματικούς ανθρώπους της Ημαθίας.

ΠΑΡΙΑΝΑ, Ιστορία, λαογραφία της Πάρου και αρχαιολογία, γράμματα, τέχνη Αντιπάρου, τεύχ. 43, Οκτ.-Δεκ. 1991, σ. 68.

Το περιοδικό του Ν.Χ. Αλιπράντη, που εντυπωσιάζει με την πληθώρα της ύλης και τη σταθερή παρουσία του, για τόσα χρόνια τώρα. Περιοδικά από αυτά που προβάλλουν τον "απομονωμένο" ελληνισμό και τονώνουν την εθνική μας υπόσταση.

ΤΟ ΠΑΡΑΜΙΛΗΤΟ, Περιοδικό Τέχνης, τεύχος 9, Άνοιξη-Καλοκαίρι 1991, σελ. 56.

Με σταθερή ποιότητα και αξιόλογη θεματολογία εμφανίζεται το νέο τεύχος του Δ. Παναγιωτόπουλου. Από τα περιοδικά που μένουν στη βιβλιογραφία και κάνουν τομές στην τέχνη του λόγου και της σκέψης.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα βιβλία και τα περιοδικά που παρουσιάζονται στη "Βιβλιοπαρουσίαση" των "ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΩΝ" είναι ΜΟΝΟ εκείνα που στέλνονται στη διεύθυνση του περιοδικού.

Από τις στήλες αυτές ο εκδότης απαντά, και επικοινωνεί με τους συγγραφείς τους, που τους θεωρεί προσωπικούς φίλους και συνεργάτες.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΟΣΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ παραλήπτες του περιοδικού, είναι συγγραφείς και λογοτέχνες μπορούν να στείλουν τα βιβλία τους στη διεύθυνση του εκδότη (βλέπε στην αρχή του περιοδικού) για να παρουσιαστούν ή να δημοσιευτούν αποσπάσματα τους ή περιληπτικές περικοπές.

Ακόμη μπορούν να στείλουν δημοσίευτες εργασίες πάνω σε σύντομα και συγκεκριμένα θέματα κοινωνιολογίας, φιλολογίας και λογοτεχνίας και δημοσίευτα πεζά και ποιήματα για να ενσωματώνονται στην ύλη των νέων τευχών. Κάθε βιβλιοπαρουσίαση ή εργασία που θα δημοσιεύεται, θα γνωστοποιείται στο συγγραφέα με την αποστολή του τεύχους όπου θα περιέχεται.

Το περιοδικό διατηρεί την αποκλειστικότητα της παρουσίασης των εργασιών, το δικαίωμα της έκδοσής τους, και την απαίτησή του να μνημονεύεται σε αναδημοσιεύσεις τους. Το περιοδικό επίσης αναγράφει τις πηγές και των δικών του αναδημοσιευμάτων.

Παράκληση, να αποστέλλονται πλήρη βιογραφικά και ταχυδρομικά στοιχεία καθώς ακόμη να αναγράφεται και το τηλέφωνο για άμεση επικοινωνία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ: Προβλήματα αναφερόμενα στην ιστορία της περιοχής Θεσσαλονίκης-Βεροίας κατά τα μέσα του 14ου αι. ... σελ.	51
ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΙΟΝΙΔΗΣ: Το "Μακεδονικό Ζήτημα", άλλοτε και τώρα — Με- ρικές επισημάνσεις	57
ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ: Οι Κουτσόβλαχοι — 1. Η γένεση της βλαχικής και κουτσοβλαχικής γλώσσας — Ετυμολογία του ονόματος	61
ΘΩΜΑΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ: Η ετυμολογία του ονόματος της Βέροιας	64
ΣΑΒΒΑΣ ΤΣΑΚΑΛΟΣ: Γνωριμία με τη βυζαντινή παράδοση: 2. Μουσική - Αρχιτεκτονική - Αγιολογία	67
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΕΜΠΕΤΣΟΣ: Η γραφειοκρατία στη δημοκρατία και στη λει- τουργία των αθλητικών οργανισμών	69
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ: Δυσλεξία: Ένα μαθησιακό πρόβλημα και η κοινωνική του διάσταση	72
ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΖΑΝΗΣ: "Το κουράγιο" (Διήγημα)	74
Βιβλιοπαρουσίαση: Γνωριμία με 14 βιβλία και 4 περιοδικά	76

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ των συγγραφέων παρουσιάζεται στην πρώτη εργασία που δημοσιεύουν στις "ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ" ("Α"). (Γ.ΧΙΟΝΙΔΗΣ "Α"-2, 1991 — Α.ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ "Α"-1, 1991 — Θ.ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ "Α"-2, 1991 — Σ.ΤΣΑΚΑΛΟΣ "Α"-2, 1991).

Στο τελευταίο τεύχος κάθε τόμου, θα αναγράφονται όλοι οι συγγραφείς με τις εργασίες τους, καθώς επίσης και οι βιβλιοπαρουσιάσεις, που θα περιέχονται στα αντίστοιχα τεύχη που τον αποτελούν.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

"ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ" — 3 ΒΕΡΟΙΑ — ΑΝΟΙΞΗ 1992

ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΝΩΜΕΣ και τις θέσεις που εκφράζονται, την ευθύνη την αναλαμβάνουν οι συγγραφείς τους. Το περιοδικό τις φιλοξενεί, σεβόμενο τις προσωπικές απόψεις και εκτιμήσεις.

Κείμενα και βιβλία που στέλνονται στη διεύθυνση του περιοδικού για δημοσίευση ή παρουσίαση, άσχετα με το αν δημοσιεύονται ή κρίνονται δεν επιστρέφονται.